PQ
2081
C9
1851

OTOKAR PE

P5528

№ 205

Mikromegas.

Vladim

LIBR
DEC 5 1975
UNIVERSITY
TO

PQ
2081
C9
1851

F 538

Předmluva.

Čtenáři, kterému bude divný titul této knížky, musíme vysvětliti, že příčinou jeho jsou nynější okolnosti, které nám zabránily udati na titulu jméno spisovatele. Jest to jeden z nejvýtečnějších duchů vůbec a uznaný první spisovatel Francouzů, jehožto pouhé jméno, kdybychom je byli na titulu poznamenali, bylo by zavdalo příčinu protivníkům našim k pronásledování této knížky, jejížto obsah, jak každý po přečtení uzná, jest zcela nezávadný. Účel náš při této práci byl, aby obecenstvo naše seznalo alespoň poněkud výtečného ducha, jenž hýbal svého času celou Evropou, a z jehožto spisů posud nebylo nic do češtiny přeloženo.

Dodávám ostatně na dorozumění všem těm, kteří již přivykli všechno, co ve spojení s nížepsaným jménem vyjde, bez ohledu na obsah pronásledovati, že všechny pověsti zde obsažené vyňal jsem z vydání spisů tohoto spisovatele, které vyšlo ve Vídni r. 1810, tedy za absolutních časů.

V Kutné Hoře ke konci září 1851.

K. Havlíček.

Obsah.

	Strana.
Mikromegas. Historka filosofická	1
Memnon čili moudrost lidská	25
Rozum na cestách	35
Svět jak je. Vidění Babukovo	45
Popis cest Skarmentadových	65
Jeanot a Colin	77
Bababek čili Fakirové	91
Platonův sen	97
Běloch a Černoch	103
Cosi-Sancta	121
Hodný bramin	131

MIKROMEGAS.

Historka filosofská.

Částka první.

V jedné z planet, ježto krouží okolo hvězdy Sirius nazvané, nacházel se též mladý velmi důvtipný muž, kteréhož jsem na své cestě po našem mraveništi naučil se znáti; jmenoval se *Mikromegas*, kterýmžto jménem by vlastně se všichni světa velikáši nazývati měli. Výška jeho vztahovala se na šest mil; rozumímť pod šesti milemi čtyryadvacet tisíc kroků zeměměřických, každý o pěti stopách.

Někteří počtáři, lidé to obecenstvu vždycky prospěšní, uchopí se asi honem pera i shledají, že když p. Mikromegas, obyvatel Siria, s hlavy k patě čtyryadvacet tisíc kroků má, což je stoadvacet tisíc stop našich, a když my pozemčané sotva po pěti stopách míváme, oni, jak pravím, ihned shledají, že koule, z které Mikromegas pochází, následovně jedenadvacet milionů šestkráte stotisíckrát více objímati musí, nežli naše zemička. Nic v přírodě obyčejnějšího. Státkové některých mocnářů německých a vlaských, ježto lze za půl hodiny obejíti, u přirovnání k říši ruské, turecké a čínské poskytují jen mdlý obrázek všelikých rozličností, které příroda při všech bytostech provedla.

Když J. Excelencí postava tak vysoká byla, jak jsem právě popsal, pak tuším všichni naši řezbáři a malíři bez váhání přiznají, že jeho pás asi na padesát tisíc porýnských stop obnášel, věru hodnou proporci.

Duch pak jeho byl jeden z nejvzdělanějších, jaké jsme zde na zemi kdy měli; vědělť mnoho mnoho věcí, a některé z nich sám vynalezl. Již v dvěstě a padesátém roce věku svého, když ještě studoval jak se tam sluší, v jesuitské koleji své planety, byl mocí svého ohromného důvtipu již přes padesáte úloh Euklidesových rozřešil. Tedy nejméně o osmnáct více, než *Blaise Pascal,* který uhodnuv jich dvatřicet jen hravě (jak sestra jeho tvrdí), potom stal se velmi chatrným geometrem a prašpatným metafysikem.

Když Mikromegasovi bylo čtyry sta a padesáte let, totiž když byl právě vyšel z let pacholetských, rozpytval více z drobných hmyzů nemajících ani docela sto střevíců (stop) v průměru a nemohoucích obyčejnými zvětšovacími sklíčkami ani pozorováno býti. Složil o tom znamenitou knihu, jenž mu ale několik šrůtek způsobila. Mufti toho kraje, z něhož Mikromegas pocházel, jsa náramně malicherný a nevědomý nalezl v jeho díle podezřelé, křiklavé, opovážlivé, kacírské či alespoň kacírstvím páchnoucí sady i tuze ho pronásledoval; spor šel o to, zdali tvar blech sirijských jest tentýž, jako hlemejžďů. Mikromegas zastával se vtipně, tak že si všechny paničky na svou stranu získal. Pře ta trvala dvě stě a dvacet let. Posléze dal *mufti* zatratiti tu knihu skrze právníky — kteří ji ani nebyli čtli a skladatel její dostal zápověď, po celých osm set let se u dvora neukázati.

On ale toho hrubě neželel býti vypovězenu ode dvora, kde bylo plno pošťivačků a pikléřů. Složil ještě uštěpačnou píseň proti muftimu, již si tento skoro

ani nepovšímnul; pak se vydal na cestu s planety na planetu, aby si jak říkávají *ducha* i *srdce* důkladně vzdělal. Kdo jsou zvyklí jenom v kočárkách nebo v berlinkách cestovati, bezpochyby užasnou nad povozy těch hořejších; neboť my tady na naši hroudě nepochopujeme nic, co přesáhá naše zvyklosti. Náš milý cestovatel znal výborně zákony tíže a také všechny síly přitažlivé i odstrkavé. Uměl jich tak vhodně používati, že někdy pomocí paprsku jindy s příležitostí nějaké komety on i jeho družina s koule na kouli se dostávali, zrovna jako pták s větve na větev skáče. V krátkém čase proběhl mléčnou dráhu, i musím tu vyznati, že neviděl za hvězdami, kterými ona je zasetá, ono spanilé nebe ohnivé, jež že blízko před svým dalekohledem viděl na slovo vzatý vikář Derham se chlubí. Tím nechci nikoli tvrditi, že p. *Derham* špatně viděl, Bůh zastiň! ale *Mikromegas* nacházel se na místech samých i byl výborný pozorovatel a — nechci však nikomu odmlouvati.

Mikromegas po dlouhém toulání přišel na kouli Saturna. Jakkoliv byl zvykl nové věci spatřovati, přece z počátku vida malinkost té koule a její obyvatelů, nemohl se jako vznešenější zdržeti pousmání, jaké někdy i těm nejmoudřejším vyskočí. Saturn totiž není více jak devětsetkráte větší nežli naše zem a obyvatelé toho kraje jsou trpaslíkové, nejsouci větší leč asi tisíc sáhů. Z počátku se spolu se svými lidmi ovšem trochu úsměšně nad tím pozastavoval, rovněž asi jako se vlaský hudebník pozasměje nad musikou Lulliho, když přijde do Francouz. Avšak náš Sirian, jakožto muž velmi rozumný hnedle pochopil, že bytost myslicí nemůže býti proto směšnou, že má jenom šest tisíc stop výšky. Tak se brzy seznámil se Saturňany, kteří se nad ním nemohli dost nadiviti, i vstoupil v přátel-

ství s tajemníkem akademie saturnské, s mužem velmi důvtipným, jenž sice sám nic nebyl vynalezl, jenž ale vynálezy jiných skrz naskrz znal, a při tom malé písničky a velké počty jakžtak skládati uměl. Sdělím zde, pro potěšení čtenářů, podivnou rozprávku, již *Mikromegas* a p. tajemník jednoho dne spolu vedli.

Částka druhá.

Rozmluva siriana se saturňanem.

Když se Jeho Excelencí byla položila a tajemník k jeho obličeji byl přistoupil, začal Mikromegas: Musí se vyznati, že příroda je přerozmanitá. Ano, vece na to saturňan, příroda je jako rabátko s květinami, kde — I nechte rabátko býti rabátkem! Ona je, vece tajemník dále, jako společnost blondinek a brunetek, jichž ústroj .... A, co mně po vašich brunetkách! dí na to druhý. Ona jest tedy jako obrazárna, kde tahy .... I to ne, pravím vám, příroda jest jako příroda. Nač bych hledal pro ni podobenství? Bych se vám zalíbil, odpověděl tajemník. Mně nejde o to, rce cestovatel, abyste se mi líbil, nýbrž chce se mi poučení. Řekněte mi pak, kolik smyslů mají lidé na vaši kouli? Dva a sedmdesát, pověděl akademik; i litujeme každého dne, že jich máme tak málo. Naše fantasie přesahá daleko široko naše potřeby, i nacházíme že při všech našich dva a sedmdesáti smyslech, při našem kruhu a našich pěti měsících předce jsme hrubě obmezeni; i při vší zvědavosti a všech těch nesčíslných vášních, které z našich dva a sedmdesáti smyslů vznikají, předce cítíváme dost často dlouhé chvíle. Milerád vám to věřím, vece Mikrome-

gas, neboť na naši kouli máme skoro po tisíci smyslech, a ještě nám zbývá jakási těkavá touha, jakási nepokojnost, jenž nám ustavičně dává na srozuměnou, že jsme nepatrní tvorové a že někde bytosti musí býti mnohem dokonalejší. Cestoval jsem již trošku, i viděl jsem smrtelníky jsoucí o hodně nižší, ale zase takové, jenž nás vysoko předčí: avšak nikdy nenašel jsem které, coby neměli více žádostí nežli pravých potřeb, a potřeb více nežli možnosti jim vyhovění. Snad někdy přijdu na kraj, kde nebude ničeho scházeti; ale posavad nikdo mi nemohl o tomto kraji podati bezpečných zpráv.

Saturňan i sirian pohroužili se v domněnky; ale po mnohém důvtipném i rovněž nejistém rozumování museli se navrátiti ke skutečnostem. Jak dlouho žijete u vás? počal sirian. Ach, velmi krátký čas, odpověděl saturňan. Právě tak jako u nás, rce sirian: my si také na tu krátkost života vždycky stěžujeme. Musíť to býti asi všeobecným zákonem přírody. Ach! my bývame živi, pravil saturňan, pouze za šest set velkých slunce převratů. (Podle našeho počítání obnáší to asi patnáct tisíc let). Nahlížíte dobře že se tu umírá sotva se narodí; naše bytost jest takto puntičkem, naše trvání okamžením, naše koule práškem slunečním. Sotva začali jsme se trochu učiti, hle, již tady pro nás smrt, dříve než máme jakých zkušeností. Já co se mne týče netroufám si dělati jaké plány pro budoucnost; zdám se sobě býti krůpějí vody v nesmírném moři. Věru stydím se, zvláště před vámi, za směšnou svou figuru.

Kdybyste nebyl filosofem, odvětil mu Mikromegas, ostýchal bych se vás snad uraziti zprávou, že náš život sedmsetkráte déle trvá, nežli váš. Avšak víte tuze dobře, že když tělo třeba živlům navrátiti aby

od přírody zase v jiné podobě oživeno bylo, že to vypadne najedno, jestlibychme žili jednu věčnost anebo toliko jeden den. Byl jsem v krajích, kde se tisíckráte dele žije nežli u nás doma, a předce nalezl jsem, že tam ještě na krátký věk reptají. Ale všude napotkal jsem také lidi rozumné, kteří jsouce svým podílem spokojeni původci přírody děkují. On vystrojil vesmír co nejrozmanitěji a zároveň co nejstejnotvárněji. Na příklad, všechny myslící bytosti liší se od sebe a zase všechny vesměs jsou si prvotně podobny myslí a chtivostmi. Materie jest všude rozprostřena, má ale na každé kouli světa jiné a rozličné vlastnosti. Kolik těch rozličných vlastností počítáte ve vaši materii? — Mluviteli o vlastnostech, dí saturňan, bez nichž by tato koule dle našeho mínění obstáti nemohla, těch počítáme tři sta, jakož jsou: rozprostraněnost, nepronikanost, pohyblivost, tíha, dělitelnost atd. — Bezpochyby, rce sirian, vystačí malý tento počet k účelům, pro něž Stvořitel toto malé bydliště vaše zřídil. Já obdivuji ve všech dílech jeho moudrost; vidím všude rozdílnost ale všude také souhlasnou shodnost. Koule vaše je malá, a malí jsou také její obyvatelé; vy máte málo smyslů; látka vaše málo vlastností; všechno to jest dílem Prozřetelnosti. Jakou pak barvu má vaše slunce, jestli jej dobře opátrá. Do žluta bílou, odpověděl saturňan, a rozeberemeli jeden jeho paprslek najdeme, že obsahuje sedm barev. Naše slunce září červenavě, rce sirian, i máme devět a třidcet hlavních barev. Ani jedno slunce ze všech, kterým jsem se přiblížil, nemá podobu druhého, rovněž jako u vás nenajdete obličej, jenžby se pranic nerozeznával od obličejů druhých.

Po více jiných podobných dotazech ptal se, kolik počítají na Saturnu bytelně rozdílných substancí, i

dověděl se jich třidcet: totiž Boha, prostoru, hmotu, rozsáhlé bytosti, které cítí, rozsáhlé bytosti, ježto myslí a cítí, myslící bytosti, ježto nemají žádnou roztáhlost, bytosti pronikané a nepronikané atd. Sirian, v jehož vlasti jich tři sta napočítali, a jenž jich tři tisice jiných nalezl na svých cestách, nemalé divení tim způsobil filosofovi saturnskému. Posléze sdělivše sobě jeden druhému trochu toho, co věděli, a více toho, co nevěděli, a pomudrovavše si o revolucích slunečních, usmyslili si udělati spolu malou cestu filosofickou.

Částka třetí.

Cesta siriana se saturňanem.

Oba naši milí filosofové byli již hotovi vyplavati po atmosfeře Saturnově s hezkou zásobou nástrojů matematických, tu milenka saturňanova, dověděvši se o tom, přikvapí jej slzami obměkčovati a od úmyslu na cestu odvraceti. Bylať to rozmilá brunetka, malá sice, neboť měřila jenom šest set a šedesát sáhů, ale malý zrůst na ni byl nahražen mnohými vnadami a příjemnostmi. Ha! ukrutniče! zvolala ona, když jsem ti patnáct set let odolala, když jsem posléze začala se tobě oddávati, když jsem sotva sto let v tvojím náruči užila, teď mne zanecháš proto, že s obrem jiného světa pocestuješ? Jdi si, jdi, tys jen těkavý novinkář, tys nikdy nemiloval; ty ani nejsi pravý saturňan, siceby si zůstal věrným. Kam pak poběhneš? co jenom počínáš? Naše měsíce nejsou tak toulavé, náš kruh nemění se tak, jako ty. Veta, již nikdy nebudu milovati. Filosof objal svou milenku, i plakal s ni, jakkoliv byl filosof;

dáma sice upadla do mdlob, ale později potěšila se s jedním švihákem.

Zatím oba naši zvědavci vyjeli; nejprvé vskočili na kruh Saturnův, jejž našli hrubě plochý, kterouž plochost jeden obyvatel naši kuličky docela dobře uhodnul; odtamtuď přecházeli s měsíce na měsíc. Jedna kometa letěla těsně okolo posledního měsíce, když se tam právě vynacházeli; i vyšvihli se na ni i se svou družinou a se svými nástroji. Mělť již asi sto a padesáte mil uraženo, když se potkali s trabanty Jupiterovými. Filosofové milí vydali se na Jupitera samého, i strávivše tam rok dověděli se překrásné tajemnosti, kteréby přišly do tisku, kdyby nebylo panů inkvisitorů; oni by totiž některé myšlénky shledali tuze drsnými. Četl jsem rukopis toho díla v knihovně slovútného biskupa ....., jenž mi ukázal všechny své knihy s laskavostí a vysokomyslností, které nelze dost vynachváliti.

Ale navraťme se k našim milým pocestným. Opustivše kouli Jupitera, projeli prostoru asi sto milionů mil, zvroubili pobřeží planety Marsovy, klerá jak povědomo o pětkráte menší jest, nežli naše malá kulička; viděli též oba měsíce této planety, jeżto ušly bystrým zrakům našich hvězdářů. Vím arci, že pater Castel bude psáti a sice velmi šprýmársky proti existenci obou těchto měsíců; ale já se strany toho vztahuji na ty, jenž pro obdobnost rozumují. Tito stateční filosofové vědí, jakby Marsovi, tak tuze vzdálenému od slunce, zatěžko bylo obstáti, kdyby neměl při nejmenším alespoň dva měsíce. Nech si je tomu jakkoliv, naši dva panáčkové nalezli jej tak malý, že se obávali nenajíti tam žádného noclehu, a proto šli svou cestou dále jako dva pocestní, kteří ošklivíce si bídnou krčmu vesnickou, radši dále až do nejbližšího města po-

spíchají. Avšak sirian a jeho soudruh brzy toho litovali. Šlit dlouho dlouho i nenašli nic. Posléze uzřeli malé kmitavé světýlko, bylo to naše země; sotva asi bylo vítané jim, kteří s Jupitera přicházeli. Nicméně ze strachu, aby nemuseli podruhé litovati, ustanovili se tu vystoupiti. Slezli se až na ohon komety, a nalezše právě na blízku záři severní, spustili se do ní i dostali se na zem na severním břehu moře baltického, dne 5. července v r. 1737 nového letopočtu.

Částka čtvrtá.

Co se jim na kouli zemské namanulo.

Vypočinuvše si nějaký čas, snědli k snídani dvě hory, které jim služebníci jejich velmi způsobně podali. Pak jim přišla chuť pohlídnouti se po zeměčce, na niž se nacházeli. Prvně šli ze severu na jih. Obyčejné kroky siriana a jeho lidí obnášely asi po třídceti tisících porýnských stop; trpaslík ze Saturna těžce pachtil se za nimi; neboť když onino jeden krok učinili, on musil jich asi dvanáct udělati: představte si (jestli je totiž volno dělati taková přirovnání), toho nejmenšího podpažního pejska, jenžby chtěl stačiti za některým kapitánem královské pruské gardy.

Cizinci, an hodně čerstvě kráčeli, zvroubili zeměkouli za šest a třídcet hodin; slunce, ovšem, či vlastně země koná podobnou cestu za jeden den; avšak třeba sobě pomysliti, že to jde mnohem pohodlněji točiti se okolo své osy, nežli když se pěšky slupá. I přišli zase tam, odkud byli vyšli spozorovavše po cestě onu pro ně skoro neviditelnou louži, již *Středozemním* mořem přezývají, a ještě jiný rybní-

ček jenž pod jménem *velkého Oceánu* toto krtiště obkličuje. Trpaslíkovi šla voda sotva přes kotník, a druhému sotva paty omočila. Oni se pokoušeli jak mohli tam i zpátky u výši i v hloubce, aby vyskoumali, zdaž je koule ta obydlena čili nic. Oni se shrbovali, přilehali na zem, obmakávali všude; ale jejich oči i ruce nejsouce ani malounko přiměřeny k těm maličkým bytostem, které se zde plazí, nepočily pranic toho, coby je bylo mohlo na domněnku přivesti, že my a naši bratři, druzí obyvatele této koule, máme čest býti na světě.

Trpaslík, jenž někdy střelil aniž nabil, soudil hned zprva, že není nikoho na zemi. První jeho důvod byl ten, že on nikoho neviděl. Mikromegas dal mu zdvořile na dovtípenou, že jest tuze špatné takové rozumování: neboť pravil mu, vy s vašima malýma očima zajisté nevidíte jisté hvězdy padesáté velikosti, kteréž já velmi zřetelně spatřuji; suďte pak, že hvězd těch ani není? Ale, dí na to trpaslík, já dobře makal. — A přece jste špatně obmakal, odpověděl mu druhý.

Ale, vedl trpaslík svou, koule tato je tak špatně sestavena, tak nepravidelná a její podoba tak směšná, i všechno tu zdá se býti v náramném zmatku: vizte jen ty malé potůčky, jak žádný z nich neteče rovně; ty rybníky nejsou ani kulaté ani čtverhranné, ani oblé, aniž mají jakou pravdivou podobu; hle všechny ty špičaté zrnka, kterými koule tato je posetá a o něž jsem si kůži na patách rozdřel! (Myslel tu vrchy). Pozorujeteliž pak také podivnou podobu celé té kule, jak je placatá k polům (točnám), jak se nejapně okolo slunce točí, tak že krajiny pod točnami ležící nemohou vzdělané býti? Že tu nikdo nepřebývá, myslím

to nejvíce proto, poněvadž se zdá, žeby lidé zdravého rozumu nemohli chtíť zde zůstávati.

Možná třebas, že tu nejsou lidé zdravého rozumu, odvětil Mikromegas; ale uváží-li se všechno náležitě, konec koncem zdá se, že to není tak uděláno zhola nadarmo. Tu zdá se vám všechno nepravidelné, poněvadž na Saturnu a Jupiteru je všechno jako sňůrou vedeno. Asnad právě pro to samé jest zde trochu zmatku. Neřekl-liž jsem vám, že jsem na svých cestách všude znamenal rozličnosti? Saturňan odpověděl k všem těm důvodům. Hádka jistě nebylaby se nikdy skončila, kdyby se na štěstí *Mikromegasovi*, jak se rozmluvou rozpálil, nebyla šňůra od diamantového náhrdelníku přetrhla.

Diamanty spadly dolů. Byliť to spanilé malé a hrubě nestejné karaty, z nichž největší čtyry sta, a nejmenší padesát liber vážili. Trpaslík jich několik zdvihl, a přibliživ je k očím, spozoroval, že ti diamantové kterak byli řezani, hodili se výborně za drobnohledy. I vzal on jeden takový malý drobnohled s sto a šedesát stop v průměru mající, a k oku jej přidržel; *Mikromegas* vybral si jeden s dva tisíce pět set stop. Ukazovali výborně; ale zpočátku nebylo jich pomocí pranic viděti, až teprv do pravého postavení přišli. Konečně Saturňan viděl cosi nepatrného pohybujícího se ve vodách moře baltického: byla to velryba. Vyňal ji svým maličkem velmi opatrně, a položiv ji na nehet svého palce, ukázal ji sirianovi, jenž se dal podruhé do smíchu nad nesmírnou drobounkostí obyvatelů naší koule. Saturňan, přesvědčený, že naše země obývaná jest, honem byl toho důmnění, že tu nejsou než samé velryby; a jakožto velký mudrák chtěl uhodnouti, odkudť takové drobouňátko svou hnulost obdrželo, pak jestli má také mysl, vůli a vol-

nost. Mikromegas se nad tím zvířátkem velmi pozastavoval; on je skoumal velmi trpělivě, a vyskoumal tolik, že nelze nikoli věřiti, žeby v něm jaká duše přebývala. Oba cestovatelé potom již byli svorni v myšlení, že v našem bydlišti není pražádná bytost ducha rozumného, až pomocí drobnohledu spozorovali cosi většího, nežli byla velryba, kterak to po moři baltickém plavalo.

Pamatuji se, že tehdy právě hejno filosofů navracelo se od kruhu točnového, pod nímž chtěli spozorovati, co posud nikomu na mysl nepřišlo. Noviny hlásaly, že se loď s nimi rozkotala na pobřeží Botnie, a že svůj život uchrániti sotva s to byli: ale na tomto světě nevidí se nikdy do nejnižší karty. Chci prostě vypraviti všechno jak se přihodilo, aniž co k tomu svého přisadím, byť to dějepisce stálo nemalého přemáhání.

Částka pátá.

Zkušby a úvahy obou cestovatelů.

Mikromegas zvolna napřáhl ruku k místu, kde se předmět ukázal a nastrčil dva prsty, jež ale ihned nazpátek vztahl obávaje se že se mýlí; pak je rozevřev a zase stisknuv zmocnil se takto velmi snadno lodě ty pány vezoucí, i posadil si ji ještě na nehet ale tuze šetrně ze strachu, aby to nerozmačkal. Hle to zvířátko liší se značně od onoho prvního, pravil trpaslík saturnský; sirian položil si to zdánlivé zvířátko na dlaň. Pasažeři a plavci, domnívajíce se, že je nějaký náhlý orkan na jakousi skálu zanesl, všichni jali se pohybovati; matrosi berouce bečky vína

házeli je na dlaň Mikromegasovu, pak se sami vrhali za nimi. Geometři vzali své kvadranty, septanty a svoje dívčiny laponské, i sestupovali po prstech sirianových dolů. I tropilitě tolik, že konečně pocítil hnutí jakési věci, což ho do prstu zalektalo; bylať to kovaná hůl, jenž se mu na střevíc hluboko do ukazovacího prstu zapustila: on soudil z toho svrbení, že muselo něco vyjíti ze zvířátka jež on držel, ale dále se zpočátku ničeho více nedomníval. Drobnohled, jenž sotva dal rozeznati velrybu a loď, nestačil nikoli na bytosti tak nepatrné, jako jsou lidé.

Nemám v úmyslu zde něčí marnolibost kormoutiti, ale nemohu to přenésti abych samolibé hrdopyšky nepoprosil, by zde semnou krátké rozjímání učinili; že totiž my lidé, nech si naše výška obnáší okolo pěti stop, nedělame na zemi větší figuru, než jakouby na kouli deset stop objímající představovalo zvířátko, šestkrát sto tisícátou část palce obsahující. Představte si teď bytost, jenžby zem na dláni držeti mohla a orgány našim přiměřené měla; — i je velmi možná, že bytostí takových je velký počet —: pak pochopíte, co si ony musí mysleti o těch bitvách, které nám pár vesnic získaly jež naposledy zase bylo třeba vydati.

Nepochybuji, že některý kapitán pruských grenadirů, jestli tuto knihu kdy čísti bude, dá nejméně o dva dobré střevíce zvýšiti beranice své kompanie; ale pravím mu napřed, že to udělá nadarmo, a že on i jeho lidé *zůstanou* vždycky nesmírně mali.

Nemuselliž náš milý filosof sirijský velikou vpravnost míti, chtělli opátrati ty atómy, o nichž jsem právě mluvil! Když *Leuwenhoek* a *Hartsoeker* prvně viděli či domnívali se viděti masu, z níž jsme my utvořeni tu vynález jejich ani zdaleka nebyl tak udivující. Jaké potěšení pocítil Mikromegas vida a pozoruje ty malé

mašinky jak se pohybují a čím se zaměstnávají! jak on zvolal! jak on s radostí jeden ze svých drobnohledů podal svému soudruhovi pocestnímu! Já je vidím, volali oba najednou; nevidíteliž, jak oni nosí břemena, jak se shrbují, jak se zase vztyčují? An tak mluvili, ruce chvěli se jim jednak potěšením, že takové nové předměty vidí, a jednak strachem, aby je neztratili. Saturňan, jenž jak nedávno nevěřící v té samé míře teď byl lehkověrný, domníval se vědětí, jak oni plemení, i zvolal: A, já dopadl přírodu v horkém skutku! Ale mýlil se.

Částka šestá.

Jich příhody s lidmi.

Mikromegas, jsa o mnoho lepší pozorovatel nežli jeho trpaslík, viděl zřetedlně, že ti atomi spolu jenom mluvili: i dal to pozorovati také svému soudruhovi, jenž ale pro hanbu, že se mýlil strany plemenění, nechtěl nikterak připustiti, žeby si podobné titěrky mohly sdělovati myšlenky. On byl veliký znalec jazyků, rovněž jako sirian, ale že neslyšel naše atomy mluviti, stál na svém, že oni mluviti ani neumějí: ostatek, kterak mohliby takové nepatrné bytosti míti stroj mluvní a co mělyby sobě povídati? K mluvení je třeba mysliti či alespoň jakoby mysliti; k myšlení ale muselyby cosi duši podobného v sobě míti: avšak nějakou duši tomuto robáctvu přičítali, zdálo se mu nemoudré.

Ale, dí na to sirian, vyť ste se nedávno domníval, že oni provozují dílo lásky; či myslíte, žeby to bylo možné bez myšlení a bez pronešení slova, aneb

aspoň bez srozumění se? či máte za to, že jest těžší udělati argument nežli dítě? mně, jedno i druhé zdá se býti velikým tajemstvím. Netroufám si již ani co věřiti, ani co zapírati, řekl k tomu trpaslík, i nemám zatím žádné mínění; musíme hledět tyto hmyzy dobře vyskoumati, pak teprv budeme o nich rozumovati. Dobrá, schválil *Mikromegas;* i vytasiv se hned s nůžkami, ustřihal si nehty, a z odřízku nehtu palcového shotovil na místě jakousi hlásnici v podobě nálevky. Hubičku té trouby strčil si do ucha a v širší otvor zahrnul loď i všechno její mužstvo. Kruhovitými žilkami nehtu vnikal i ten nejslabší hlásek a tak filosof *z hořejška* svou výmyslností dovedl, že bzučení našich hmyzů vezdejších dokonale vnímal. Za několik hodin mohl již rozeznávati slova, a konečně i francousky rozuměti. Trpaslíkovi se to také povedlo, ale mnohem nesnáze. Žásnutí našich cestovatelů přibývalo každým okamžením. Slyšeli ty moly velmi rozumně rozprávěti: což se jim zdálo hříčkou přírody nevyjasnitedlnou. Uvěří se lehce, že sirian a jeho trpaslík s horoucí nedočkavostí dychtili, s těmito drobochy se domluviti; tento se ale obával, že hlas jeho hřmotný, a obzvláště hlas Mikromegasův ohromil by ty moly dříve, nežby co uslyšeli. Bylo tudíž třeba zmírniti jeho sílu. I strčili si jakési šťárátko na zubi do úst, jehož velmi špičatý konec dosahal až k samé lodi. Sirian držel trpaslíka na klíně, a loď i s mužstvem na nehtu. Pak schýlil hlavu a mluvil zcela tichounko; takovým způsobem i ještě jinak se opatřiv jal se takto mluviti:

Hmyze neviditelný, jejž Stvořiteli zalíbilo se dát zroditi v propasti nekonečně malého, já mu děkuji za milost, že mně ráčil odhaliti tajemství, ježto se zdály neproniknutelné. Na mém dvoře možná aniby si vás

nevšímli, ale já nikým nepohrdám i nabízím vám svoji ochranu.

Měliste viděli žásnutí těch lidí na lodi, když ta slova uslyšeli. Nemohliť uhodnouti, odkaď se ta vzaly. Kněz na lodi četl zaříkací modlitby, matrosi kleli a filosofové skládali pro to systemy; ale co jich nakuli, přece nemohli se nikterak dovtípiti, kdo s nimi mluvil. Trpaslík ze Saturna, jenž měl o hodně lahodnější hlas, nežli *Mikromegas,* dal jim několika slovy návěští, s jakými bytostmi mají co dělat; vypravoval jim o cestě Mikromegasově do Saturna, pověděl jim, kdo je ten pan Mikromegas, a politovav je, že jsou tak malí, ptal se jich, zdaliž se vždycky v takovém mizerném, skoro nicovatém stavu vynacházeli, co dělají na světě, jenž se zdá pouze velrybám přináležeti, jsouli šťastní, jestli se rozmnožují, jestli mají jakou duši, a na sto podobných otázek.

Jeden z těch lidí zemských rozumnější a srdnatější nežli druzi, jsa dopálený tím, že se o jeho duši pochybovalo, změřil toho tlumočníka svými průhledníky na kvadrantu, udělal dvě šlace a při třetí pravil takto: Vy tedy, pane, myslíte, když máte s hlavy k patě tisíc sáhů, že jste ..... Tisíc sáhů! zvolal trpaslík: Spravedlivá nebesa! odkuď pak může vědětí moji výšku? tisíc sáhů, ani o coul se nemýlí; jakže: tento šmoliček mě změřil? Jeť to jakýs výborný měřič, on zná na vlas moji velikost! a já, jenž ho jen skrze zvětšovací sklo vidím, já ještě neznám velikost jeho! Ano! já vás měřil, rce přírodozpytec, a troufám si i vašeho velikánského soudruha změřiti.

Navržení se přijalo; jeho excelencí lehla si jak dlouhá na zem, neboť kdyby byl stál zhůru, hlava jeho bylaby šáhala vysoko nad oblaky. Naši filosofové postavili veliký strom na jisté místo jeho těla, ježby

doktor *Swift* zrovna jmenoval, kteréž já ale pro samou šetrnost k dámám jmenovati se ostýchám. Pak trojhranovým měřením došli k poznání, že co viděli, byl opravdu mladý muž s sto a dvacet tisíc stop královských (čili porýnských).

Tu Mikromegas ozval se takto: Teď nahlížim více nežli kdy dříve, že se nemusí nic podle své zdánlivé velikosti posuzovati. Bože! kterýž jsi udělil rozumného ducha bytostem, jenž se zdají tak pohrzenými, tobě neskončeně malé stojí tak málo jako neskončeně veliké; a jestli je možná, že jest ještě menších bytostí jak tyto, mohou i ony míti ducha vyššího, jak ti hrdopyšní tvorové, které jsem viděl v nebi, jichž noha samotná zašláplaby kouli, na níž jsem sestoupil.

Jeden z filosofů pravil mu na to, kterak může zcela bezpečně věřiti, že jsou jistotně bytosti rozumné ještě o hodně menší nežli lidé. On jim vypravoval, ne sice všechno co Virgil báječného pravil o včelách, alebrž co *Swammerdam* nalezl a co *Réaumur* vypytval. Posléze, kterak jsou tvorové, jenž jsou k včelám tak velci jako včely k lidem, jako sirian sám k těm ohromným tvorům, o nichž se zmínil, a co jsou tvorové tito k jiným ještě bytostem, jimž se snad zdají býti atomy takovými jako my se zdáme vám. — Málo po málu hovor stal se zajímavějším a Mikromegas vypukl v tato slova:

Částka sedmá.

Rozmlouvání s lidmi.

O Atomové s rozumem, kterýmiž se věčné bytosti zalíbilo svoji moudrost a mocnost osvědčiti, vy musíte

jistě užívati radostí nejdokonalejších na vašem světě, neboť majíce tak málo tělesnosti a zdajíce se celkem býti duchovi, nemůžete svůj život než milováním a myšlením trávili; v tom vlastně záleží pravý život duchů. Nikde ještě nepřišel jsem na pravou blaženost; ale zde u vás zajisté nechybí. — K této řeči filosofové vesměs zavrtěli hlavou, a jeden z nich mnohem prostořečejší nežli druzí vyznal na svou věru, že vyjmouce hrstku pozemčanů málo vážených, ostatní jest to zběř bláznů, padouchů a nešťastníků. My máme více tělesnosti, nežli je ji třeba k učinění mnoha zlého — pakli totiž zlé z tělesnosti pochází, — a příliš mnoho ducha, — pakli zlé pochází z ducha. Viteliž na příklad, že právě teď co s vámi mluvím, na stotisíc bláznů z našeho plemene v klobouciích vraždí na sto tisíc jiných tvorů oturbaněných, aneb jsou zabíjeni od nich, a že se tak vodí skoro na celé zemi i od časů nepamátných. Sirian celý ustrnul i tázal se: co může býti podnětem takových hrozných půtek mezi tvory tak mizernými? Jednať se, odpověděl filosof, obyčejně o několik kopenců bláta velikých jako vaše pata. Avšak vězte, že z těchto milionů lidí, co se navzájem zabíjí, ani jediný nedobývá pro sebe ani na stéblo těchto kopenců. Jdeť jenom o to věděti, máli který náležeti jistému člověku, jemuž říkají sultan, anebo druhému, jejž nevím proč nazývají Cesarem (cárem). Ani jeden ani druhý ještě neviděli ten kouteček země, o nějž se bojuje, a z těch zvířat, ježto se navzájem vraždí, skoro žádný neuzří nikdy to zvíře, pro něž se vraždí.

Nešťastníci! zvolal sirian rozhorleně, může-li pak býti jaké svrchovanější šílenství? Málem chtělbych tři kroky učiniti a třemi šlápějemi celé to mravenisko směšných vražedlníků rozmačkati.

I nenamahejte se nadarmo, odpověděto se mu; oni sami dost pracují o své zkáze. Vězte že po desíti tetech ani stá část těchto bídníků na živu nezůstane; vězte, že byť i neměli vytaseny meče proti sobě, hlad, nepohodlí a nestřídmost skoro všechny odklízí. A ostatek nejsou oni to, jenžby měli býti trestáni, nýbrž ti barbaři v pokoji si hovící, kteří z lůna svých kabinetů v čas svého zažívání k vraždění milionů lidí rozkazy dávají, a potom se BOHU ještě slavně děkují.

Cestovatel pocítil se pohnutým lítostí pro pokoleníčko lidské, při němž shledal tak podivuhodné opakosti. Jelikož jste z té hrstky moudrých lidí, pravil k těm pánům, a ješto nikoho pro peníze nezabíjíte, řeknete mi, prosím, čím se zanášíte? Rozbíráme mouchy, vyměřujeme linie, skládáme počty, shodujeme se na dvou nebo na třech punktech, kterým rozumíme, a hádáme se o dvou nebo o čtyrech tisících, kterým nerozumíme. Siriana i saturňana hned napadla chuť vyptávati se těch drobochů myslících tak, aby zvěděli, na čem se oni shodují. Jak daleko počítáte od psí hvězdy až k velkému hvězdí dvojčat? ptal se sirian. Dvaatřídcet a půl grádu, odpověděli všichni mentem. A jak daleko odtud až k měsíci. Šedesát polodiametrů zemských, počtem kulatým řečeno. Mnoho-li pak váš vzduch váží? Tím je myslel přistihnouti, ale všichni mu jedním rázem odpověděli: že vzduch as devětsetkráte méně váží, nežli stejná mnohota nejlehčí vody; a devatenáctsetkráte méně, jak zlato dukatové. *Trpaslík* ze *Saturna,* strnulý podivením nad těmi odpovědmi, málem bylby za čarodějníky považoval ty samé lidi, kterým byl před chvílkou duši popíral.

Mikromegas vece potom dále: Když znáte tak dobře co kromě vás jest, pak bezpochyby ještě lépe znáte, co je ve vás. Řeknete mi, co jest ta vaše

duše a jak si tvoříte myšlénky? Filosofové odpovědělí zase rázem jako před tím: ale každý byl jiného mínění. Nejstarší citoval *Aristotela;* druhý *Kartesia* (Descartes), tento *Mallebranche,* jiný *Leibnitze,* ještě jiný *Locke*-a. Jeden starý peripatetik pravil hodně hlasitě a jakoby on samotný měl dokonalé přesvědčení: „Duše jest *entelechie,* a původ, pro který je s to býti tím čím jest."

Aristoteles vyjádřuje to takto: *Entelecheja tis esti kai logos* .... Já řecky dobře nerozumím, dí k tomu velikán. I já ne, odpoví na to filosofující šmolík. — Proč pak tedy citujete jakéhosi Aristotela řecky? — Poněvadž to, čemu se nerozumí, ovšem třeba uváděti řečí, která se nejméně rozumí.

Kartesian jal se mluviti takto: Duše jest pouhý duch, jenž v životě své matky obdržel všechny pojmy nadsmyslové který ale vyšedv odtuď ucítí potřebu choditi do školy a učiti se všechno poznovu, co ona již uměla a co již dokonale uměti nebude. Toby přece nestálo ani za špetku, vpadl mu do řeči tvor šestimilový, že duše tvoje v životě matky byla tak učená, by potom tak nevědoucí byla, když se ti brada ovousatí? Avšak co držíš za ducha? Nač se mne to ptáte? dí na to mudrák; o tom nemám žádného ponětí, ale říká se, že to není žádna hmota (materie). Nuže, tedy víš aspoň co jest to hmota? — A velmi dobře! Na příklad, tento kamen je šedivý a čtverhranný, má tři svoje výměry, je těžký a dělitelný. Dobrá! řekl sirian, můžešli mi pak říci, co ta věc, jenžto se ti dělitelnou, těžkou a šedivou zdá, co vlastně jest? vidíš arci některé vlastnosti, ale znášli pak původ, jádro věci? To neznám. „Tedy též neviš co to jest ta hmota."

Teď p. *Mikromegas* osloviv jiného mudrce, jejž držel na palci, ptal se ho, co jeho duše jest, a co

dělá? Pranic, odpověděl stoupenec filosofa Mallebranche, Bůh dělá všechno za mne, on dělá všechno beze všelikého mého přičinění. Takto bylbys, jakobys ani nebyl, odpověděl mudrc sirijský. A co ty milý příteli, ptal se dále jednoho přítomného leibnitziana, zač ty považuješ duši? za rafiji, odpověděl leibnitzian, jenž mi ukazuje hodiny, když-to je mé tělo bije: anebo jestli chcete, bije duše, když-to tělo hodiny ukazuje; duše moje jest též zrcadlem všeho míru, a tělo moje jest rámcem jeho: všechno to jest jasné jako den.

Hned vedle stál jakýsi maličký přívrženec Locke-a; když na něho došlo odpovídati řekl: Já nevím, jak myslím, ale tolik vím, že nikdy nemyslívám leč podnětem se strany svojich smyslů. Že jsou nehmotné a nerozumné bytosti, o tom nikoli nepochybuji; žeby ale hmotě myslnost vštípiti nemohl, o tom tuze pochybuji. Já mám úctu k věčné moudrosti, nepřislušít mi ji meze vykazovati, já nic netvrdím, i přestávám na víře, že je více věcí možno nežli si kdo pomysliti umí.

Tvor sirijský se usmal; ale trpaslík ze Saturna bylby stoupence Locke-ova skoro zobjímal, kdyby nebylo toho nesmírného rozdílu v jich obou velikosti bývalo. Avšak na neštěstí bylo zde též jakési malinké zvířátko v kvaorátu, které všem těm filosofujícím zvířátkům do řeči vskočilo řkouc, že ví celé to tajemství a kterak se toto sumou nachází ve svatém Tomáši; pak se podíval od zhora až dolu na oba ty nebeské obyvatele; i posléze napadlo mu tvrditi, že oni, jejich světy, jejich slunce, jejich hvězdy, že mentem všechno na světě jest stvořeno jedině pro člověka. Při této řeči svalili se oba naši milí cestovatelé na sebe rozchechtavše se nehorázným smíchem, jakéhož dle *Homera* jedině bohové mocni jsou, lopatky a bři-

cha se jim dmuly, a při tomto otřesení se spadla loď, kterou sirian na nehtu měl, do kapsy v spodkách saturňanových. Ti dobráci hledali je dlouho, až loď i s mužstvem nalezli a zase do nejvhodnějšího stavu vpravili. Sirian zase vyňal ty malé šmolíky i hovořil s nimi ještě velmi laskavě; ačkoliv ho na dnu čili v gruntu srdce dopalovalo, že tak nesmírně drobnoučtí tvorové skoro nesmírně velikou pýchou nadutí jsou. Přislíbil jim, že pro ně složí pěknou drobounce psanou knihu o filosofii, a že se z této knihy naučí znáti účel všech věcí. I skutečně dal jim knihu tu před svým odchodem. Kniha ta byla přinešena do Paříže akademii věd; ale tajemník zotvírav ji, neviděl nic leč holé bílé listy. *Ha!* zvolal on, *však jsem si to myslil!*

Memnon

čili

moudrost lidská.

Memnon

čili

moudrost lidská.

Osudu jsme potud podrobení,
Že nám předsevzetí naše mění;
Mnohé plány z rána hodlané
Noc co pošetilství zastane.

Memnon jednoho dne usmyslil sobě dokonale moudrým býti. Není skoro člověka na světě, kterémuby tato pošetilost aspoň jedenkráte v jeho živobytí hlavou neprojela. Memnon pravil sám k sobě: Abych byl hodně moudrým a následovně hodně šťastným, k tomu není třeba než býti bez vášní; a jak se ví, nic snadnějšího. Za první nechci milovati žádnou ženskou; uvidím-li nějakou krásku dokonalou, pomyslím sobě: někdy líce tyto zvraskatějí, krásné tyto oči dostanou červenou obrubu, klenutá tato ňádra splaskatějí a ochlípějí, krásná tato hlava ošediví. I nepotřebuji leč dívati se na to již nyní těma samýma očima, kterýma to potom viděti budu: a věru že tato hlavička moji hlavu nezavrátí.

Za druhé chci býti vždycky střízlivým; ovšem budou mně lákati spanilé hody, rozkošná vína a svůdný příklad společenstva; ale vždyť nemusím sobě než představiti následky těchto prostopášností, totiž těžkou hlavu, pokažený žaludek, ztrátu na rozumu, zdraví a

času: i zajisté nebudu jísti přes potřebu; moje zdraví zůstane vždycky v stejné míře a mysl vždycky jasná a veselá. To všechno je tak snadné, že si to ani za žádnou zásluhu páčiti nebudu až to tak daleko přivedu.

Ještě musím trochu pomysliti na svůj dobrý byt; chtíče moje jsou zmírněny; jmění je u hlavního výběrčího financí v Ninivě bezpečně uloženo; mám z čeho neodvisle živu býti: a to jest jeden z největších pokladů. Já se takto nikdy neoctnu v té ukrutné nouzi, kdebych musel pochlebovati; já nebudu nikomu a nikdo nebude mně záviděti. Hle, i to je velmi snadné. Mám přátele, řečil dále, ty sobě zachovám, neboť není nic v čem bychme se neshodovali. Já nebudu míti mrzutosti s nimi a oni nikdy semnou. To také půjde bez obtíží.

Když měl tento plánek k moudrosti hotový, vyložil se *Memnon* hlavou do okna. I zočil dvě ženštiny procházející se pod platanami podle jeho domu. Jedna byla stará i zdála se nemysliti na nic. Druhá byla mladá, hezká i zdála se tuze zarmoucenou. Ona vzdychala, plakala i nabyla tak ještě více půvabnosti. Náš mudrc byl dojat, nikoli krásotou té dámy, (neboť proti takové křehkosti cítil on se obrněným), alebrž zkormoucenosti, v jaké ji viděl. I sešel dolů a přitulil se k mladé Ninivance, by ji potěšil moudrostí.

Sličná ta dívka vypravovala mu co nejprostosrdečněji a nejtklivěji, co zkouší od strýce — jejž ani neměla; jak ošemetně ji oloupil o jmění — které nikdy ji nenáleželo, a čeho se ještě od jeho násilnosti obávati má. Vy se mi zdáte, pravila k němu, mužem velmi rozmyslným; věru kdybyste byl tolik laskav, že byste ke mně přišel a moje záležitosti bližeji zohledal, jsem jista, žebyste mne vytrhl z krutých ne-

snázi, v jakých se teď vynacházím. *Memnon* nerozpačil se, i šel za ni, by její záležitosti moudře ohledal a dobrou radu ji udělil.

Zkormoucená dáma zavedla jej do komnaty vůní prokaděné i nabídla mu lahodným způsobem místo vedle sebe na široké pohovce, kde se oba nohama křížem naproti sobě posadili. Dáma mluvíc, sklopila oči, z nichž se chvilkami vymykaly slze, a které když je povznesla po každé potkaly se se zraky moudrého *Memnona*. Její řeči byly plny dojímavosti, která se pokaždé zdvojnásobnila, kdykoli na se pohleděli. *Memnon* bral si její záležitosti tuze k srdci a s každým okamžením cítil pořád větší dychtivost přisloužiti se této tak rozšafné a tak nešťastné osobě. Nespozorovaně při vroucnosti hovoru stalo se, že nezůstali naproti sobě, ani nohy již nebyly křížem. *Memnon* těšil ji tak zblízka a dával ji tak laskavé rady, že ani on ani ona o těchto záležitostech více mluviti nemohli, ba ani nevěděli, kde jsou.

Jak mile to již tak dalece došlo, vstoupil strýc, jak si asi každý čtenář napřed pomyslil: byltě ozbrojený s hlavy až k patě; a první co řekl bylo, že chce jak mu přináleží, moudrého *Memnona* i svou neteř zabiti; poslední co mu z úst vyskočilo, bylo žeby mohl odpustiti: ale za hodnou sumu peněz. *Memnon* volky nevolky musel všechno vydati, co měl u sebe. V tehdejší čas byl on ještě šťasten že z této opletačky tak lacině vyvázl; Amerika tenkráte ještě nebyla vynalezena, a dámy zarmoucené ještě nebyly nikoli tak nebezpečné jakéž jsou podnes.

Memnon tak zahanbený jako bez smyslů navrátil se domu: našel tam lístek zvoucí ho k obědvání s několika jeho vřelými přátely. Zůstanuli sám doma, rozvažoval u sebe, budu muset pořad mysliti na tu pre-

žluklou příhodu, nebudu jísti i rozstonám se; nejlépe, já půjdu se svými vroucími přátely požíti střídmého obědu. Zapomenuť v lahodné jich společnosti zpozdilý kousek, jejž jsem dnes ráno udělal. On jde na místo pozvání; jeho známí vidouce ho zarmouceného nutí ho k zapití svého zármutku. Trocha vína mírně požita jest lék pro duši i pro tělo. Tak si myslí moudrý *Memnon* i opije se. Po jídle vybídnou ho na hru. Pořádná hra mezi dobrými známými jest slušná kratochvíle. Hraje; i obehrají ho o všechno co má v měšci i o čtyrykrát více, na jeho slovo. Hádka strhne se nade hrou, až jsou všichni zlostí napařeni: tu jeden z nejvroucnějších jeho přátel uhodí ho kostkovým koflíkem do hlavy a vyrazí mu oko. Odnesou domu moudrého Memnona, opilého, bez peněz a majícího o jedno oko méně.

Povyspav se z opití a maje své smysly zase pohromadě pošle svého sloužícího pro peníze k ninivskému výběrčímu financí, by svým nejvroucnějším přátelům zaplatil: ten však navrátí se s odpovědí, že jeho dlužník právě dnes ráno ošemetně udělal bankrot, čímž na sto věřitelů připravil na mizinu. *Memnon* rozhněvaný rozběhne se ke dvoru s náplastí na oku a s suplikou v ruce, by si na králi právo proti bankrotníku vyprosil. V sále našel mnoho ženštin, které všechny nosily obruče v objemu čtyradvaceti střevíců. Jedna z nich, jenž ho poněkud znala, z boku naň hledíc zvolala: O šeredo! Jiná jenž ho více znala, oslovila ho takto: Dobrý večer, *pane Memnone;* těší mne opravdu velice vás viděti; ale jemine, *pane Memnone,* kde pak jste pozbyl jedno oko? I šla mimo aniž čekala na odpověď. Ubohý *Memnon* schovával se do koutka i čekal na okamžení, kdeby se mocnáři mohl vrhnouti k nohoum. Již je tady. On políbil

třikráte zemi a vznesl svoji supliku. Jeho laskavá Milost přijala jej velmi příznivě i odevzdala jeho písmo jednomu z svých satrapů k zprávě. Satrapa přiláhne si *Memnona* na stranu i dí k němu s patra a s připernalým uškleblaním: Jeť to podivné od vás, jednookáči, že se dříve uchylujete ke králi nežli ke mně, a ještě podivnější jest, že se opovažujete žádati právo proti poctivému bankrotáři, jenž požívá moji ochrany a jenž jest bratrovec komorné moji milenky. Upusťte od té věci, dobrý příteli, nechceteli přijíti ještě o oko co vám zůstalo.

Memnon, který se byl ráno odřekl ženských, hodovních prostopášností, hry, všelikých rozepří a jmenovitě dvoru, ten samý *Memnon* byl takto v jednom dnu ještě před nastoupením noci od sličné dámy oklamán a oloupen, pak opilý prohrál ve hře, posvářil se, nechal si oko vyraziti a byl u dvora, kde si z něho stropili posměch. On stal jakoby ho do zemi zakopal a sklíčený žalostí navracel se domu se srdcem krvácejícím. On chce vkročiti do svého domu i najde tam draby, kterak jej ve jmenu jeho věřitelů vyprázdňovali. Skoro bez sebe zůstal pod jedním platanem; tu spatřil onu sličnou dámu od rána, kterak se se svým ujcem procházela a do hlasitého smíchu vypukla vidouc Memnona s náplastí na oku. Nastala noc; Memnon si lehl na slámu vedle zdi svého domu. Zimnice jim lomcovala; konečně zdřímnul a ve snu ukázal se mu jeden nebeský duch.

Ten skvěl se celičký září; měl šest křídel, ostatek ale ani nohy ani hlavu, ani ohon, ani cos k čemu podobného. Kdo jseš? začal Memnon na něj. Tvůj dobrý genius (duch, anděl) odpověděl mu druhý. Navrať mi tedy moje oko, moje zdraví, moje jmění i moji moudrost, řekl Memnon; i vypravoval mu jak to

všechno pozbyl v jednom dnu. Vida, takové avantury se nám nikdy nepřiházejí v světě, jejž my obýváme, rce genius. A jaký to svět obýváte? tázal se zkormoucený. Moje vlast, odpověděl genius, leží pět set milionů mil od slunce v jedné hvězdičce u Siria, jejž tamble uzřiti můžeš. Spanilý musí to býti kraj! volá Memnon: jakže vy nemáte žádné nevěstky, které ubohého muže podvedou, žádné srdečné přátele, kteří ho o jeho peníze obehrají a nadto jestě oko mu vyrazí, žádné bankrotníky, žádné satrapy, kteří vám spravedlnost odřeknou a nadto se vám ještě vysmějí? Ne, z toho ze všeho nic nemáme, dí obyvatel hvězdy. Od ženských nebýváme oklamáni, proto že žádné nemáme; nepášeme nešvary při tabuli, poněvadž nic nejíme; bankrotníky nemáme proto, že u nás není zlata ani stříbra; oko nemůže nám nikdo vyraziti, poněvadž nemáme žádné takové těla jako vy; a satrapové nám neukřivdují, poněvadž jest na naší malé hvězdě jeden druhému roven.

Memnon udivený tázal se na to: Milostivý panáčku, když jste bez ženských a bez obědů, čím pak trávíte čas? Bděním nad druhými světokoulemi, jenž nám jsou svěřeny, dí genius; i právě přicházím, bych tě utěšil. Ach, odtuší Memnon, že jsi nepřišel noc předešlou, abys mne byl zdržel od spáchání tolika zpozdilostí? Byl jsem u *Asana*, tvého bratra staršího, dí ta bytost nebeská; on jest více k politování nežli ty. Jeho Milost, král indský, na jehož dvoře on má čest býti, tento dobrotivý pán dal mu za nějakou nepatrnou prostořekost obě oči vypíchnouti, a on nyní leží v žumpě na nohou i na rukou skovaný. V takový spůsob dí Memnon, nic neprospěje, máli která rodina dobrého genia čili nic, když z dvou bratří jeden přišel o jedno, druhý o obě oči, jeden leží na

slámě a druhý ve vlhkém žaláři! Osud tvůj se změní, těšil ho nebešťan. Jednookým sice vždycky zůstaneš; ale kromě toho budeš dosti šťastným, nenamaneš-li si zase býti dokonale moudrým. Jesti to tedy cosi docela nemožného? povzdychl si Memnon. Rovněž jako je nemožná věc dokonale způsobilým, dokonale silným, dokonale mocným, dokonale šťastným býti. I my jsme od té dokonalosti tuze vzdálení. Jestiť arci jeden svět, kde se to všechno nachází; ale v těch statisících milionů světů, jenž jsou v celé té prostoře vesmíru roztroušení, všechno jde stupňovitě. Již méně moudrosti a pravé rozkoše, nežli v prvním, nachází se v světě druhém, méně v třetím nežli v druhém a tak pořád až k nejposlednějšímu, kde lidstvo je dokonale bláznovské. Mám věru strach, dí na to *Memnon*, že naše hroudovitá zeměkoule jest právě tím blázincem vesmíru o němž jste ráčil se zmíniti. Ne docela, rce genius; ale nemá k němu daleko: je třeba, aby všechno bylo na svém místě. Tedy, dí *Memnon*, jistí básníkové, jistí mudrcové velmi křivě praví, *že všechno je dobře?* Oni mají úplně pravdu, dí genius, mají-li na zřeteli uspořádání celého vesmíru! Ha, odvece Memnon, to neuvěřím leč až již nebudu jednooký.

Rozum na cestách.

Řeč držená na jisté venkovské akademii.

Rozum na cestách.

Řeč držená na jisté venkovské akademii.

Erasmus sepsal v šestnáctém století chválu pošetilosti. Vy my nařizujete, abych držel chválořeč rozumu. Tento Rozum ale teprva asi 200 let tomu co do vážnosti přišel po své nepřítelkyni, a jsou národy, u kterých se posud ani nedal vidět. On byl tak neznám u nás za časů našich druidů, že neměl ani jména tenkrát v našem jazyku. Caesar jej nepřinesl ani do Švýcar, ani do Autunu, ani do Paříže (tehdejšího času jen rybářské vesničky), a on sám jen velmi málo jej znal. On měl tak mnoho velikých vlastností, že Rozum neměl již ani místa v této hromadě. Tento velikoduchý nerozumec opustil naše krajiny zpustošené, aby zpustošil své, a aby si způsobil třiadvacet ran dýkových od třiadvaceti jiných vznešených ztřeštěnců, kteří nestáli dávno za tolik co on.

Asi pět set let později Sikamber Klodovik čili Klovis vyhubil jednu část našeho národu a podrobil druhou pode jho. Nebylo slyšeti o právu ani v jeho vojsku ani v našich ubohých malých městečkách, leč o právu pěstním. Trčeli jsme dlouho v tomto strašlivém a snižujícím barbarství. Křižácká tažení nás nemohla osvobodili. Byla to pošetilost zároveň nejvšeobecnější, nejzhoubnější, nejsměšnější a nejnešťastnější.

Ošklivá pošetilost občanské a svaté války, která vyhubila v naší zemi mnoho národu, následovala po tomto dlouhém křižáctví. Rozum se nevytasil nikde ani na světlo. Tenkrát vládla v Římě Politika, za ministry majíc dvě sestry své Šejdířství a Lakomost. Bylo viděti Nevědomost, Fanatismus, Bláznovství běhati po Evropě pod tímto poručenstvím; Chudoba šla všude za nimi; Rozum se musel schovat do studně s Pravdou, dcerou svou. Nikdo nevěděl o této studni, a kdyby ji byli vypátrali, byli by tam vlezli zaškrtit otce i s dcerou. Když ještě Turci dobyli Cařihrad, a zdvojnásobnili strašlivé nehody Evropy, dva nebo tři Řekové na útěku svém vpadli do této studně neb vlastně do této jámy, polomrtví unavením, hladem a strachy.

Rozum je přijal velmi vlídně, a dal se jim najísti bez všelikého rozdílu jídel — okolnost, kterou neznali v Konstantinopoli. Dal jim též několik ale málo poučení, neboť Rozum nemiluje obšírnost. Nechal je též odpřísáhnout, že nikomu neprozradí jeho skrýši. Odešli a přišli po dalekých cestách na dvůr Karla V. a Františka I. Přijali je tam jako komedianty, kteří přišli rozličnými šprýmovnými skoky zabavovat dlouhé chvíle dvořanů a dám, zbývající jim mezi jejich zamilovanými pletkami. Ministři dopřáli jim pozornosti své v dobách, kdežto si mohli odpočinouti od toku svých zaměstnání. Sám císař a také král francouský přijali je dobrotivě, a povšimli si jich časem na cestě ke svým maitreskám. Ale nejvíce prospěšni byli v menších městech, kdežto našli ještě dobré měšťany, u kterých se, nevím jakým spůsobem, udrželo ještě trochu počichu od zdravého rozumu.

Tento slabý stín uhasnul v celé Evropě skrze občanské války, které ji pustošily. Dvě neb tři jiskry rozumu nemohly osvítiti svět u prostřed hořících fakulí

a hranic rozpálených od fanatismu po tolik let. Rozum a dcera jeho uschovali se ještě více než dřív. Žáci těchto prvních apoštolů mlčeli, vyjmouc několik, kteří byli tak nepovážliví, že hlásali rozum nerozumným spůsobem a v nepravý čas: stálo je to živobytí jako Sokratesa, ale nikdo si toho nepovšimnul. Nic není mrzutější, nežli obětšenu býti ve vší tichosti. Dlouho bylo všechno zaměstnáno nocí Bartolomejskou, krvavými vraždami v Irsku, popravami v Uhřích, úkladnými vraždami králů, tak že nezbylo ani tolik času, ani tolik svobody ducha, aby se mohlo mysliti na menší zločiny a na tajné bídy zaplavující svět od jednoho konce k druhému.

Rozum věda o všem co se děje skrze některé vypovězence, kteří se byli utekli do jeho skrýše, byl velmi dojat soucitem, ačkoli jinak neplatí za příliš citlivého. Dcera jeho, srdnatější nežli on, podněcovala jej, aby šel na svět a pokusil se o jeho napravení. Vyšli, mluvili: ale našli tolik darebáků odmlouvajících jim z vlastního prospěchu, tolik hlupáků ve službě darebáků, tolik lhostejných zaměstnaných jenom se sebou a s nynějším okamžikem, nevšímajících si ani jich ani jejich nepřátel, že velmi opatrně zase se do skrýše své navrátili. Přece několik semínek, které vždy při sobě mívali a které roztrousili, zakořenilo se šťastně v zemi.

Konečně za nějaký čas dostali chuť vydati se do Říma na pouť v přestrojení a s ukrytím svého jména z bázně před inkvisicí. Když tam přišli obrátili se přede vším ke kuchaři papeže Ganganelli Clemense XIV. Vědělť, že tento kuchař má v Římě nejméně práce. Může se říci, že on byl kromě vašich zpovědníků, Pánové! člověk, kterému dělal jeho stav nejmíň zaměstnání.

Tento dobrý muž podav obéma putujícím tak skrovný oběd jako býval papežův, uvedl je k svatému otci, kterého našli čtouciho myšlénky Marc-Aurela. Papež poznal jejich zakuklení, obejmul je srdečně beze všech dvornich ceremonií. „Drazí návštěvníci! — pravil — kdyby mi bylo mohlo napadnout, že jste na zemi, byl bych vám byl sám učinil prvni návštěvu!“

Po zdvořilostech mluvilo se o důležitých věcech. Hned druhý den vyzdvihl Ganganelli bullu *„In coena Domini,“* jeden z největších pomníků lidské pošetilosti, která již tak dávno snižovala všechny potentaty. Den na to uzavřel zrušiti spolek Garassův, Guignardův, Garnetův, Busembaumův, Malagridův, Paulianův, Patouilletův, Nonottův, a Evropa tleskala mu rukama. Den na to zmenšil daně, na které si stěžoval lid. Povzbudil orbu a všeliká umění, a získal si lásku u všech těch, kteří posud platili za nepřátele jeho důstojnosti. Říkalo se tenkráte v Římě, že jest na celém světě jenom jeden národ a jenom jeden zákon.

Oba poutníci, velmi se divíce ale velmi spokojeni, rozloučili se s papežem, který jim dal dar, ne růženec aneb reliquie, nýbrž dobrý kočár k pokračování na jejich cestách. Rozum a Pravda nebyli až posud zvykli na takové pohodlí.

Projeli celou Italii a s velikým překvapením pozorovali všude místo machiavellismu snaženi mezi knížaty a republikami od Parmy až do Turina, čím by který mohl své poddané učiniti bohatší, spokojenější a šťastnější. „Milé dítě! — pravil Rozum k Pravdě — vidiš já myslim, že po našem dlouhém zajetí nyní počíná doba našeho vladařeni. Muselit někteří z těch proroků, kteří nás v naší studni navštivili, velmi silně slovem a skutkem působili, že takto změnili obličej země. Vidiš, že všechno jde pomalu; musí se pro-

jíti skrze, temnotu nevědomosti a pověry, nežli se přijde do tvého paláce skvělého, z kterého tě i semnou vypudili před mnoha stoletími. Dělo se s námi tak jak se dělo s přírodou: ona byla zakryta škodlivým závojem a celá zohyzděna po nesčíslná století. Konečně přišel Galilei, Kopernik, Newton, kteří ji objevili v prvotní kráse a vštípili lidstvu k ní lásku.“

Takto rozmlouvajíce, přišli do Benátek. Čeho si nejdříve povšímli, byl prokurator Sv. Marka, jenž s velikými nůžkami seděl za stolem plným pazourů, zobáků a černého péří. „Ah! — zvolal Rozum — Bůh mi odpusť, Osvícený Pane! ale myslím, že to máte jedny z mých nůžek, které jsem s sebou vzal do své studně, když jsem se tam byl utekl se svou dcerou. Kterak pak k nim ráčila přijít Vaše Excellenci, a co s nimi děláte?“ — Osvícený Pane! — odpověděl mu prokurator — může býti, že tyto nůžky pocházejí od Vaší Excellence, ale jistý Fra-Paolo nám je přinesl již velmi dávno, a užíváme jich k přistřihování pazourů inquisice, které tato vidíte roztroušené po stole. Až přijdete do Paříže, najdete tam snad podobné nůžky v rukou španělského ministra, který jich užívá ke stejnému účelu, začež mu bude časem svým blahořečiti lidské pokolení.

Odtud se vydali cestující do Němec a viděli s mnohým potěšením, kterak tato země za Karla Velikého nic než ohromný les roztrhaný močaly, nyní poseta byla kvetoucími a tichými městy; země dříve pod správou barbarských a ubohých náčelníků nyní pod knížaty vzdělanými a velikomyslnými; země měvší za starých dob za kněze jen čarodějnice obětující na hrubě tesaných skalách lidi, země později zaplavená svou vlastní krví pro rozhodnutí, jestli je skutečně *in*, *cum*, *sub*, nebo není, země, která konečně přijala do

lůna svého trojí náboženství nepřátelské, divíci se velice tomu, kterak jest možná, žíti tak přátelsky pohromadě! Budiž Bůh pochválen! — pravil Rozum, tento národ navrátil se konečně ke mně, navzdor svému nerozumu!

Odtud šli do Polska. Ach otče! jaká protiva — pravila Pravda. Zdá se mi, že bych se do své studně navrátila. Vida, co z toho pochází, když se každodenně vyhubí část nejužitečnější lidského pokolení, když se nakládá se vzdělávatelem země hůř nežli on se svým dobytkem. Takový chaos anarchie nemůže se jinák skončiti nežli záhubou: která jest již dosti zřetelně prorokována.

Podívejme se nyní ještě na jinou změnu lepší a podivuhodnější — pokračovala Pravda. Jděme do té nesmírné krajiny hyperborejské, která byla ještě před 80 lety tak barbarská a nyní jest tak osvícená a nepřemožitelná. Jděme se podívati na onu, která způsobila onen div nového stvoření ... Pospíšili tam a shledali, že pověst nepřevyšuje skutečnost. Nemohli se dost vynadiviti, kterak se svět změnil v několika letech.

Když přišli do Angličan řekla Pravda otci svému: Zdá se mi, že štěstí tohoto národu nepovstalo tak, jako u jiných: on byl pošetilejší, fanatičnější, krutější a nešťastnější nežli kterýkoli jiný, a vidíme kterak nyní má vládu výbornou, ve které se zachovalo všechno užitečné z monarchie, a všechno nevyhnutelné z republiky. On jest přední ve válce, v zákonodárství, v umění a v obchodu.

Konečně přišli Rozum s Pravdou do Francouz. Objevili se tam sice již několikráte dříve, ale po každé byli vyhnáni. „Pamatuješ se — pravila Pravda otci svému — kterak jsme se za krásných dnů Ludvíka XIV. těšili, že se ve Francouzích usadíme? Ale ohyzdné

hádky Jezovitů a Jansenistů brzy nás odtud vyplašily. Ustavičné nářky lidu nás ovšem nemohly nazpět povolati. Nyní však slyším radostné volání dvaceti milionů lidu, děkujících Bohu. Jedni praví: Tato změna trůnu (Ludvik XVI.) jest tím radostnější, že za ni nemusíme platit. Jiní praví: *Nyní již přestane dvojí uvádění jedné výlohy v součtech, všechny zbytečné daně a nemírné výdělky přestanou* — a ti mají pravdu. *Všechny daně budou zrušeny,* praví jiní, a nemají pravdu, neboť každý jednotlivec musí přispívati k všeobecnému dobru. *Zákony stanou se rovny.* Nic není potřebnější, ale nic také líž k provedení. Mezi chudou pracující třídu a zvláště mezi chudé důstojníky rozdělí se nesmírné statky jistých lenochů, kteří složili slib chudoby. Tito lidé mrtvé ruky ať nejsou sami déle v otroctví této mrtvé ruky. Nebude již viděti celé rodiny u vrat téhož kláštera, který jejich jmění pohltil, nadarmo žebrati! — Dejž to Bůh! Nic by více neslušelo na krále!

Stav vojska se stane tak ctihodným, že žádný nebude míti příčinu k útěku! — věc možná ale těžká. Malé přestupky nebudtež již tak trestány jako veliké. Barbarský, temně sepsaný a špatně vyložený zákon, nebude již déle zvláště nerozumné děti žhavým železem neb ohněm usmrcovati, jako by byly otce neb matku zavraždily. Statky otce rodiny nepropadnou již konfiskaci, neboť děti nesmí pro vinu otce hladem umříti. Tortura za onoho času od loupežníků vynalezena, aby donutili k udání pokladu schovaného, a nyní od některých národů užívaná k tomu, aby se na těle silný zločinec uhájil, a nevinný na těle i na duchu slabý zahubil, vyjdiž z užívání!

Tyto řeči, jaké vedli všichni zákonoznalci, zdály se mi velmi svobodomyslné — pravila Pravda.

Rozum odpověděl: Má dcero, ty víš, že si to samé skoro, ale ještě mnoho jiného také přeji. Všechno to potřebuje čas a přemýšlaní. Vždy jsem spokojen, když ve svém zármutku pocitím část té útěchy, kterou si přeji. Dnes jsem spokojen. Užívejme milá dcero! těchto krásných dnů! Zůstaneme zde pokud trvají; přijdouli zase bouře, navrátíme se do své studně.

Svět jak je.

Viděni Babukovo.

Od něho samého sepsané.

Svět jak je.

Vidění Babukovo.

Mezi geniemi, jimžto jsou svěřeny říše světa, jest Ituriel jeden z nejpřednějších a má pod sebou hoření Asii. Ten sestoupil jednoho dne do přibytku skythy *Babuka,* při řece Oxusu, i kázal jemu takto: *Babuku,* pošetilosti a prostopášnosti Peršanů již k hněvu nás popudily; včera proto sešli se geniové hoření Asie, by se uradili, má-li Persepolis býti trestána aneb docela zahlazena. Jdižiž do toho města, vyskoumej tam všechno; až se navrátíš podáš mi o všem věrnou zprávu a já se pak dle ni rozhodnu, mámli hlavní město Peršanů jen krátce trestati anebo dočista zahladiti. Ale, Pane, namítá Babuk pokorně, já ještě nikdy nebyl v Persii a neznám tam ani živé dušičky. Tím lépe, dí anděl, alespoň nebudeš stranným; tys obdržel od nebes dar soudnosti a já ti k němu přidám dar zbuzování k sobě důvěry; jdi jen, vyhlídej, vyslýchej a vypozoruj všechno i neboj se ničeho; ty budeš všude vítaným hostem.

Babuk vsedl si na svého velblouda a táhl se svou čeledí jak mu bylo poručeno. Po několika dnech cesty potkal na rovinách senarských vojsko perské, jak vytáhlo do boje proti vojsku indskému. I dal se do řeči s jedním vojínem, jejž stranou natrefil, a ptal se ho, jaká jest příčina této vojny. Přisámbůh, dí

voják, to já nevím. Také mně do toho nic není; moje řemeslo jest zabíjeti a býti zabíjenu; jest mi pak jednostejno, sloužím-li tomu nebo onomu. Možná že zejtra ráno uskočím k Indům; neboť prý oni svým vojákům dávají denně o půl drachmy mědě víc nežli my zde v prožluklé službě perské dostáváme. Chceteli se dověděti, proč se tu bojuje, optejte se mého kapitána.

Babuk obdarovav vojáka, odebral se do táboru. Seznámiv se hnedle s kapitanem, ptal se ho o příčinu této vojny. I, odkud bych to věděl? a co je mi po té pěkné příčině? Já přebývám o dvě stě mil od Persepoli; uslyšev však, že je vojna prohlášena, ihned opustil jsem svoji rodinu, i vyhledávám, dle zvyku našeho štěstí nebo smrt, poněvadž nemám nic jiného co dělati. A což vaši soudruhové, táže se Babuk, nejsouliž oni trochu zpravenější nežli vy? Nejsou, odpoví důstojník; leda nejpřednější satrapové naši vědí, oč vlastně jde a proč se hrdlujeme.

Babuk ustrnulý získal si přístup k generalům, i brzy byl s nimi zadobrý. Jeden z nich projevil mu konečně tolik: Příčina vojny, jenž od dvaceti let hubí Asii, pochází prvotně z rozepře mezi komornikem jedné ženy padišáha (velkého krále) perského a jedním z vrchních finančních tajemníků velkého krále indského. Jednalo se o poplatek, jenž sotva třídcátý díl jednoho dariku obnáší. První ministr indský a náš premierministr hájili každý náležitě práva svých pánů. Rozepře se roznítila. S obou stran postavilo se na milion vojáků do pole. Vojsko to musí se každoročně více jak čtyrmi sty tisíců nováčků doplňovati. Vraždění, páleni, drancování a pustošení děje se pořad hustěji; celý svět tou vojnou trpí a rozhořčenost pořad ještě trvá. Náš i první ministr Indů osvědčují arci,

že jim nejde o jiný účel leč o blaho pokolení lidského; ale při každém takovém osvědčení se některé město rozkotá a několik provincií se zpustoší.

Druhého dne, jak mile se rozešla pověst, že mír co nevidět uzavřen bude, generalové perští a indští popilili si svesti bitvu; bylať krvavá. *Babuk* viděl všechny ty poklesky a ohavnosti; on byl svědkem všech spádů a úkladů, jakých nejpřednější satrapové proti vrchnímu veliteli užívali, by jenom porážku utrpěl. Viděl důstojníky od vlastních vojáků zabíjené; viděl vojáky, kteří své umírající kamerády doškrcovali by několik roztrhaných krví a hnisem zamazaných hadrů s nich odrali. On navštívil také lazarety, kde poraněné snášeli, jichž ale větší díl umíral nelidskou nedbalostí těch, jimž král perský dosti draze platil by nemocným přispívali. Jsou to lidé, zvolal Babuk, čiliž jsou to divá zvířata! Ach! již vidím, že Persepolis vezme za své. Obíraje se touto myšlenkou vydal se do táboru Indů; i tam ho všude vlídně přijímali rovněž jako v táboře perském, tak jak mu předpovědíno bylo; ale i zde spozoroval ty samé ohavnosti, z kterých mu již byla hrůza. O! o! rce on v sobě, jestli anděl Ituriel chce zatratiti Peršany, pak musí též anděl Indů vyhubiti Indy. Vyptávaje se však podrobněji na všechny příběhy co se v jedné i v druhé armádě přihodily, dověděl se o činech vysokomyslnosti, velikodušnosti a lidskosti, které ho podivením a radostí naplňovali. Lidé nepochopitelní, zvolal, kterak můžete v jednom spojovati tolik padoušství a tolik velikodušnosti, tolik ctnosti a tolik nepravosti!

Zatím prohlásili mír. Náčelníci obou vojsk, z nichž žádné neodneslo vítězství, ti sami kteří pouze v svůj prospěch tolik krve svých krajanů byli proplýtvali, odebrali se ke dvoru pro odměny. Mír ve-

lebil se všude ve veřejných listech, které nic leč navrácení na zem ctnosti a blaženosti ohlašovaly. Bohu chvála! zvolal *Babuk*; Persepolis bude příbytkem zočištěné nevinnosti; město to nebude vyvráceno, jak tomu chtěli ti nepřízniví geniové: nuže, teď bez meškání do této stolice Asie. On vcházel do toho města nesmírného starým předměstím, které svým selským vzezřením oči nemile uráželo. Celá tato část města páchla ještě dobou, kdy byla stavena; i jakkoliv mnozí všechno co starého nemohou dost se vynachváliti na újmu všeho novotného, předce musí se přiznati, že první pokusy všeho druhu bývají vždycky neokřesané.

Babuk vmísil se do zástupu lidu složeného z nejšpinavějších a nejšerednějších osob obojího pohlaví. Zástup tento bezsmyslně hrnul se do obšírné a zasmušilé budovy. Ustavičný šeptot a vrtění se, které pozoroval, peníze jež někteří jiným dávali za právo k sezení, přivedly ho na důmínku, že se nachází někde na trhu, kde se prodávají slaměná sedadla; ale hnedle na to spozorovav, že více ženských kleklo, jenž stavíce se jakoby upřeně před se hleděly zatím na mužské po očku pokukovaly, věděl hned že se nachází v chrámě. Hlasy chraplavé, drsné, divoké, nezvučné rozléhaly a odrážely se v tom sklepu, což znělo zrovna tak jako hlasy lesních oslů, když se na rovinách piktavských na troubení je volající ozývají. Zacpal si uši; ale bylby chutě i nos a oči zacpal, když viděl do toho chrámu vejíti dělníky s pákami a s lopatami. Ti odvalili jeden velký kámen i vyhrabali v levo i v pravo prst, jenž otravné výpary vypouštěla; pak do toho otvoru položili mrtvého a kamen zase přivalili. Jakže, zvolal Babuk, tito lidé pochovávají své nebožtíky na těch samých místech, kde se Božstvu klaní? Jak to, jejich chrámy dláž-

děny jsou mrtvolami? Nu, teď nedivím se již nákažlivým nemocem, kterými Persepol často navštívena bývá. Výpary mrtvých a výpary tolika živých na jednom místě hustě shromážděných jsou s to, celou kouli zemskou otráviti. E, toho ohavného města Persepole! Nepochybně chtějí je andělé zbořiti, by jiné krásnější vystavěli a sice pro obyvatele méně nečistotné a umějící lépe zpívati. Prozřetelnost ovšem má vždycky své příčiny; nechme ji tedy jednati!

Zatím slunce již přibližovalo se k vrchu své dráhy. Babuk měl jíti na druhý konec města k dámě, které byl od jejího manžela, důstojníka ve vojsku, psaní přinesl.

Mezitím ještě leckde se poohlídl po Persepoli; viděl jiné lépe stavené a pěkněji ozdobené chrámy, naplněné lidem vzdělaným a rozléhající se ladnou hudbou; uzřel fontány (vodomety) veřejné, zajímající mimojdoucího svou krásotou, jakkoliv byly nedobře umístěny; shlídl náměstí kde nejlepší králové, co nad Persií panovali, zdáli se v bronzu vtěleni žíti, viděl ještě jiné placy, kde slyšel lid volati: Kdypak zde uhlídáme našeho zeměpána, jejž tak tuze milujeme? Obdivoval spanilé mosty, skvostná a pohodlná nábřeží, paláce v pravo a v levo řeky položené, ohromný dům, kde na tisíce starých zmrzačilých a vítězných vojínův každého dne Bohu válečných zástupů díky a úctu vzdávali.

Konečně došel k dámě, jenž ho ve společnosti počestných lidí na oběd očekávala. Dům byl čistotný a pěkně uozdobený, jídla delikátní, dáma mladá, krásná, duchaplná, zajímavá a společnost jí hodná; Babuk opakoval si pořad: Ten anděl Ituriel je jakýsi podivín, an chce vyvrátiti město tak rozmilé. Zatím spozoroval, že dáma, ačkoliv se zpočátku velmi srdečně

vyptávala na svého muže, později ještě srdečněji s jedním mladým magem (knězem) hovořila. Viděl ještě, jak jeden rádní ve přítomnosti své manželky velmi čile na vdovičku dorážel, a kterak tato dobrosrdečná panička jednou rukou držela radního okolo krku, když druhou zároveň poskytovala mladému, přesličnému a přepočestnému měšťáninovi. Paní radňová však první vstala od tabule, by se v sousední komnatě pobavila se svým rádcem, jenž příliš pozdě přišel a na nějž se s jídlem čekalo; a její rádce, muž velké výmluvnosti, mluvil k ní v komnatě s takovým důrazem, že dáma, když nazpátek přišla, měla oči vlhké, líce zapálené, chod nejistý a hlas třesavý.

Teď se *Babuk* začal zase obávati, žeby měl genius Ituriel pravdu. Nadání získati si každého důvěru ještě toho samého dne zasvětilo jej v tajemství dámy; ona se mu svěřila se svým zalíbením na mladém magovi, i ubezpečovala ho, že po všech domech v Persepoli najde všechno tak, jak to u ní shledal.

Babuk soudil, žeby takové společenstvo nemohlo obstáti; žeby žárlivost, svády a mstění musely všechny domy na mizinu a zkázu přivésti, a žeby slze a krev codenně téci musely; žeby arci všichni mužové záletníky svých žen buď sami zabíti aneb od nich zabiti býti museli, a konečně žeby *Ituriel* učinil nejlépe, kdyžby jedním rázem vyvrátil město neustále tolika neřádům a svízelům podrobené.

Ještě byl pohroužen v tyto trudné myšlénky, když se u dveří objevil muž povážný, v černém plášti, jenž poníženě prosil, by směl s tím mladým rádním promluviti. Tento ani nevstal, ani se naň nepodíval, alebrž s pýchou a s jakousi roztržitostí odevzdal mu nějaké papíry a tak jej odbyl. *Babuk* tázal se na odcházejícího. Paní domácí odpověděla mu pošept-

mo, že jest to jeden z nejlepších v městě advokátů, jenž již padesáte let se zákony se obírá. Panáček tento, kterému je teprv pět a dvacet let, který ale dva dny již jest satrapem zákona, dal si od něho udělati výtah procesu, v němž má zýtra rozhodovati a jejž si posavad ani nevyšetřil. Mladý tento větroplach jedná dobře, pravil Babuk, ucházíli se u staršího o radu, ale proč starec tento sám není soudcem? To snad myslíte žertem! odpověděla mu paní, vždyť víte, že kdo se v pracných a podřízených úřadech sestarali, nedocházejí žádných důstojenství. Mladý tento muž má vysoký úřad, protože otec jeho je boháč, a poněvadž se právo soudního zašantročuje jako nějaký nájemný dvůr. — O těch mravů zkažených, o běda toho nešťastného města! toť je vrch neřesti! Neboť ti co si takovým spůsobem právo soudní koupili, ti zajisté také své soudní výroky prodávají; odtud nevidět leč propasť nespravedlnosti.

Co tak své udiveni a svůj žal na jevo dal, pravil k němu mladý vojín, jenž se byl toho samého dne z pole navrátil: Proč nechcete, aby se místa taková kupovati směla? Vždyť já jsem sobě koupil právo, abych se mohl smrti v čele dvou tisíc mužů postaviti. Čtyrycet tisíc zlatých dariků stálo mne to letos bych třicet noci po sobě v šarlachovém šatě na zemi spáti mohl a dvě notné rány šípem utržil, které ještě teď cítím. Když já se přivádím na mizinu za to abych mohl sloužiti perskému císaři, kterého jsem nikdy ani nezočil, nevím pročby takový pan satrapa nemohl zaplatiti za potěšení dávati audience procesujícím.

Babuk nad tím pohoršený nemohl se zdržeti by u svém srdci neklnul zemi, kde se důstojenství míru i vojny pronajímají; i soudil z toho příliš kvapně, že se tu naprosto nic nemusí rozuměti ani o vojně ani o

zákonech, a jestliže Ituriel tyto národy nevyhladí že oni sami musí zahynouti právě skrze svou ohavnou státní správu. Jeho nedobré mínění ještě více zhoršilo se po příchodu vytylého muže, když tento celou společnost velmi důvěrně pozdraviv, pak se k mladému důstojníkovi přiblížil a jemu pravil: Nemohu vám půjčiti více jak padesát tisíc dariků, neboť mi cla letos nevynesla více než tři sta tisíc. *Babuk* zeptal se, kdo jest ten muž, jenž si na svůj tak malý zysk stěžuje; i dověděl se, že v Persepoli je čtyrycet králů z chatry lidu, kteří perskou říši v nájmu drží a za to mocnáři něco málo odvádějí.

Po obědě navštívil jeden z nejskvostnějších chrámů města; tam si usedl uprostřed mezi zástupem ženských a mužských, jenž tam přicházeli pro ukrácení chvíle. Na vysokém lešení vyskytnul se mágus i jal se mluviti o nepravosti a o cnosti. Mágus ten rozdělil svou řeč na více částí, kde nebylo třeba žádného rozdělení, dokazoval všechno to methodicky, co bylo jako den jasné, a dával učení, jaké každý již dávno věděl. Horlil náramně při chladné krvi i odešel v potu těla a setva dechu popadaje. Ejhle, pravil Babuk, ten muž činí seč jest, by dvěm neb třem stům svých spoluobčanů způsobil dlouhou chvíli, nicméně úmysl jeho byl dobrý, i není to žádná příčina, proč by se měla Persepol rozbořiti.

Z tohoto shromáždění vedli jej k veřejné slavnosti, jakáž se každého dne odbývala v jakési basilice (týně), v jejíž pozadí se zračil palác. Nejslíčnější měšťanky persepolské, nejvzácnější satrapové sedící tu v přístrojném pořádku, poskytovaly podívání tak krásné, že Babuk nejprv myslil jakoby to již byla celá ta slavnost. Ale za chvilku vyskytly se v přededvoří onoho paláce dvě či tři osoby zdající se býti

krály a královnami; jich mluva velmi lišila se od mluvy obyčejné, bylať odměřená, harmonická a vznešená.

Tu z přítomných nikdo nespal, všichni poslouchali skoro s utajeným dechem, tak že povšechné ticho jen znameními citlivosti a obdivování rušené bývalo. Povinnosti králů, láska k cnosti, nebezpeče vášní líčily se tu příklady tak živými a pohnutlivými, že *Babukovi* slze z očí splývaly. On nikoli nepochyboval, že tito hrdinové a hrdinky, ti králové a královny, jež právě slyšel, jsou kazately říše, i umínil si vybídnouti samého *Ituriela,* by je přišel poslyšeti, jakoby byl dobře přesvědčen, že takové divadlo genia navždy s městem smíří.

Jak mile slavnost ta u konce byla, chtěl *Babuk* viděti tu nejvzácnější královnu, co v tom spanilém palácu tak ušlechtilou a čistou mravovédu přednášela; i dal se k Její Milosti uvésti; po ouzkých schůdkách musel se pachtiti až do druhého poschodí, kde v pokoji nuzně opatřeném nedávnou královnu zastal co ženštinu chatrně oblečenou, která se mu stráznivě takto vyznala: Ze zaměstnání toho (na divadle) mělabych sotva živobytí; od jednoho z princů, jež jste v divadle viděl, nosím ovoce ohnivé milosti pod srdcem, i čekám se již pomálu do kouta; ale mně scházejí peníze a bez peněz nedá se dobře slehnouti. *Babuk* ji dal sto zlatých dariků, řka: Kdyby se nedělo nic horšího ve městě, mělby *Ituriel* malou příčinu býti tak tuze rozhněvaným!

Večer ztrávil choděním po obchodnících s drobotinami ozdobnými. Jistý muž rozumný, s nímž se byl seznámil, všude jej uváděl. U jednoho z nich nakoupil Babuk co se mu líbilo, i bylo mu to prodáno s největší zdvořilostí o několikrát dráže nežli zač to stálo. Jeho přítel, když se domů navrátili, ukázal

mu na to kterak byl ošizen. Babuk právě znamenal si do své tobolky jméno kupcovo, by jej *Ituriel* v den potrestání města především jinými skáral; tu se zatluče na dvéře; byl to tentýž kupec a přinášel mu měšec, jejž byl *Babuk* nedopatřením na jeho kontáru ležeti nechal.

Kterak je to možná, zvolal *Babuk*, že jste tak poctivý a velkomyslný, an jste se před chvílkou neostýchal prodati mně zprosté blyskotky čtyrykrát dráže nežli zač stály? Neníť zajisté v našem městě obchodníka trochu známějšího, dí na to kupec, jenžby vám nenavrátil váš měšec; ale zmýlil vás, kdo vám řekl, že jsem vám co jste u mně vzal čtyrykrát dráže prodal nežli to hodno jest; prodal jsem vám to desetkrát dráže, a to je tak jisto, že jestli byste ty věci za měsíc zase prodati chtěl, ani desátek z toho neobdržíte. Avšak nic slušnějšího; vrtošivá chuť lidí páčí si teď právě těchto titěrných věcí; skrze tu vrtošivou chuť nachází na sto pracovníků u mně zaměstnání; já mám skrze ni pěkný dům a držím si také koně ke kočáru; skrze ni zbuzuje se průmysl, brousí se vkus, udržují se peníze v oběhu a zbyt se šíří. U sousedních národů prodávám tyto cepartky ještě dráže nežli vám a tím se svému státu zavděčuji. *Babuk* rozmysliv se trochu, jej zase ze své tobolky vymázl.

Babuk jsa v rozpacích, co má souditi o Persepoli, umínil si navštíviti jestě mágy (kněze) a literáty; neboť když jedni studují moudrost a druzí náboženství troufal si, že oni vymohou milost pro ostatní obyvatele.

Hned ráno druhého dne odebral se do koleje mágů. Archimandrita přiznal se mu, že dostává ročně sto tisíc tolarů důchodů, proto že udělal slib chudob-

nosti, a kterak mocí svého slibu pokory mocné panství vykonává; potom zanechal Babuka nižšímu bratrovi, by ho všude provázel.

Zatím co mu tento frater všeliké vzácnosti a spanilosti toho kajícního domu ukazoval, rozešla se pověst, jakoby on byl přišel obnovy s podobnými domy předsebráti. Ve chvílce na to došly ho od každého z těchto řádů petice, všechny asi následujícího obsahu: *Zachovejte nás a zrušte všechny ostatní.* Slyšel-li jejich vlastní chlouby, tedy společnosti tyto všechny byly potřebny. Slyšel-li však žalování jedněch na druhé, tedy vesměs zasluhovaly býti znivečeny. On se divil, že žádný nebyl mezi nimi, jenžby byl pro přestavení vesmíru žádal nad ním panství.

Ještě se mu představil mužíček, který byl polovičním magem a k Babukovi takto promluvil: Vidím a neklamu se, že velké dílo bude vyvedeno, neboť *Zerdust* sestoupil zase na zem. Prorokujíť to mladé panenky, když je z předu klešťičkami poštipuji a od zadu mellami lupají. My vás tedy prosíme o vaši ochranu proti velikému Lamovi. Jakže, zdivil se Babuk, proti vrchnímu knězi a králi sídlícímu v Tibetu? „Ovšem proti němu.“ Vy totiž chcete mu vypověditi válku a shánite armády proti němu? „To ne; ale on praví, že člověk má býti svobodný, což my nevěříme. My píšeme proti němu knížečky, které on ale nečte; sotva však uslyšel o nás mluviti, dal nás zhola odsouditi jako když nějaký pán poroučí, aby se stromy v jeho zahradě housenek zbavily.

Babuk zhrozil se pošetilství lidí, kteří moudrost co řemeslo provozovati, piklů těch, kteří byli světu odřekli, závistivosti a rozkošnictví jiných, kteří pokoru a neužilost kázali; i soudil konečně, že Ituriel má dávno příčin prokby celé to plemeno vyhubil.

Navrátiv se domu, poslal si pro nové knihy, by nevrlost svou zlahodil, i poprosil několik literátů na oběd, by se s nimi pozabavil. Přišlo jich dvakrát tolik nežli si jich žádal, jako vosů na med. Břichopáskové tito jedli i mluvili o udávení; oni chválili pouze dvě třídy lidí, mrtvé a sebe; a nikdy současné kromě pana hostitele. Vytasil-li se kterýs dobrým vtipem, ostatní sklopili oči a hryzli se do pysků zlosti, že oni jej nepronesli. Oni uměli se méně přetvařovati nežli magové, neboť neměli tak důležité předměty k své ctižádosti. Každý z nich dychtil býti služebníkem a zároveň v pověsti velikého muže; oni si říkali do očí ty nejurážlivější věci a drželi je za kdoví jak duchaplné.

Bylit se něco o vyslanství *Babukovu* dověděli. Jeden tedy prosil ho pošeptmo aby zhubil jistého spisovatele, který jej před pěti lety nebyl dost chválil. Jiný žádal ho o zkázu měšťana, který se při jeho veselohrách nikdy nezasmál; ještě jiný pak žádal zničení akademie, poněvadž tam nemohl ani místečka dosíci.

Po skončeném obědě každý šel samoten domů; neboť v celém tom hejnu ani dva nebyli, jenžby se mohli dobře snášeti anebo spolu mluviti leda u boháčů, kde byli k tabuli pozvaní. Babuk soudil, žeby to nebylo náramné neštěstí, kdyby hmyz tento při povšechném vyhlazení spolu potřen byl.

Jak mile se jich zbyl dal se do čtení několika knih nových. Poznal v nich ducha svých nedávných hostů. Nejvíce nadto znechutily se mu noviny hanlivé, tyto archivy špatného vkusu, jež nenávist, ničemnictví a hlady vyseděli; ty hanobné satyry, kde káně šetřena a holubice rvána bývá; pak romány vší obrazotvornosti prosté, kde se nachází tolika podobizen ženských, které spisovatel neznal.

Všechny tyto daremné spisy zaházev do ohně, vyšel si večerem na procházku. Tu mu byl představen jeden starý učenec, který nebyl přišel rozmnožiti počet břichopásků. Tento muž vždycky stranil se od láje lidu, znal lidi, uměl toho upotřebiti a sděloval se v spůsob velmi skromný. *Babuk* vypravoval mu žalostivě, co byl viděl, slyšel a četl.

To jste ovšem četl knihy jen opovržení hodné, di k němu moudrý učenec; ale za všech časů, ve všech zemích a ve všech oborech bývá špatného přezbyt a dobrého po řídku. Vy jste častoval právě vývrhel mělkého učenstva, neboť ve všech oborech ti, co mají nejméně příčin vycházeti na světlo, vtírají se obyčejně s největší nestydatostí. Opravdu moudří lidé jsou živi v soukromí a v pokoji mezi sebou. Ostatek jsou také u nás ještě lidé a knihy hodni vašeho všímnutí. V tom, když takto mluvil, přidružil se k ním jiný učenec. Jejich rozprávky byly tak příjemné a poučné, tak vznášející se nad všeliké předsudky a cnosti tak přiměřené, že Babuk přiznal, kterak cos podobného ještě nikdy neslyšel: Ejhle! to jsou lidé, pravil u sebe zticha, ty musí anděl *Ituriel* nechat neporušeny, anebo musel by velmi nemilosrdný býti.

Usmířen s učenci, přece ještě hněval se na ostatní národ. Vy jste cizinec, pravil k němu rozsoudný muž, jenž s ním mluvil; špatnosti staví se vám hromadně před oči, kdyžto dobré jsouc skryto a pocházejíc někdy ze zlého užívání obyčejně vám zůstává tajno. Teď se *Babuk* dověděl, že jsou mezi učenými také kteří nejsou závistiví a že i mezi magy jsou někteří cnostní lidé. On pak sám s více magy obcoval i našel mezi nimi duše nebeské. Dověděl se též, že i mezi bláznv, jenžto chtěli velkého lamu pokořit, bylo několik velikých mužů.

Nahlížím teď dobře, pravil *Babuk* k svému učenci, že magové, jež jsem považoval za tak tuze nebezpečné, jsou opravdu velmi užiteční, zvláště když jim moudrá vláda brání dělati se tuze potřebnými; avšak přiznáte aspoň, že vaši mladí úředníci, kteří jakmile jezdit umějí, hodnost soudcovskou sobě koupí, musí při veřejných soudech nejinak než všechno na krám vyložiti co má zbrklost koliv směšného, a co nespravedlivost má do sebe převráceného; věru lepší byloby kdyby se tato místa zadarmo dávala těm starým zákonoznalcům, kteří svůj život strávili uvažováním všech důvodů pro i proti.

Učenec mu odpověděl: Vyť jste viděl naše vojsko než jste přišel do Persepoli; víte, kterak se naši mladí důstojníci v bitvě výborně perou, ačkoliv mají svá místa koupená: snad také najdete, že naši mladí rádní nerozsuzují špatně, třebas byli zaplatili za právo souzení.

Druhého dne na to přivedl Babuka ssebou k vrchnímu soudu, kde se právě jednalo o důležitý rozsudek. Věc sama byla každému známá. Všichni ti staří advokáti, co ji dostali do zprávy, byli viklavého mínění; ze sta zákonů, které uvedli, nedal se k přítomnému předmětu žádný potřebovati; oni dívali se na věc se všech možných stran ale nikdy v pravém světle. Soudcové rozhodli spíše nežli advokáti své námitky a pochybnosti přednesli; jich rozsudek byl skoro souhlasný; soudili dobře, poněvadž šli po světle rozumu a druzí křivě, poněvadž se nepotazovali leč se svými knihami.

Babuk rozuměl z toho, že ze zneužívání často mnohé dobré věci pojdou. Toho samého dne naučil se znáti dobrou stránku — bohatství celních pachtýřů, což ho bylo zprvu tak rozzlobilo. Nevědomky promi-

nul celnímu pachtýři jeho hrabivost, když vlastně není lakotnější po penězích nežli druzí lidé, a na mnoze jest užitečný. Vymlouval též pošetilost těch, jenž všechno jmění vynaloží jenom proto, by mohli souditi a bojovati, poněvadž pošetilost tato spůsobuje velké soudce a hrdiny. Prominul literátům jich vzájemnou nenávist, proto že se mezi nimi nacházeli lidé, jenž svět osvěcovali; on se smířil s ctižádostivými a potlouchlými magy, poněvadž se u nich nacházelo ještě více velkých ctností nežli malých nepravostí. Avšak přes to všechno ještě zbývalo mu mnoho příčin k stěžování, ale zvláště zamilované pletky dám a neblahé následky, které z nich pojíti musely, naplňovaly mysl jeho nepokojem a hrůzou.

Chtěje všechny stavy lidí co nejdůkladněji proskoumati, dal se vésti též k jednomu ministrovi; ale i po cestě byl pořád v strachu, aby nějaká žena nebyla v jeho přítomnosti zabita od svého muže. Než byl vpuštěn k státníkovi, musel čekati v předsíni dvě hodiny, než jej opověděli a ještě dvě hodiny, když se to bylo již stalo; i uminil si ministra i jeho nestydaté přídvorné andělu Iturielovi doporučili. V předsíni bylo plno ženštin všelikých pater, magů všelikých barev, soudců, kupců, důstojníků a školních pomocníků; a všichni si naříkali na ministra. Lakomec a lichvář pravili o něm, že nepochybně pomýšlí o tom jakby provincie odřel; svéhlavec vytýkal mu brykule; pletichář lichotil si, že jej brzy nastrojenými piklemi zhoupne, ženštiny těšily se, že brzy dostanou ministra mladšího. *Babuk* slyše jejich řeči pomyslil sobě: Toť je přešťastný muž! On má všechny své nepřátele před svým pokojem; svou mocí potře své závistníky, u nohou svých uzří ty, kteří ho proklínají. — Konečně došlo na *Babuka;* v kabinetu zastal maliče-

kého starce shrbeného pod břemenem let a namáhání, ale přitom ještě živé povahy a bystrého ducha. *Babuk* se mu líbil, i on zdál se Babukovi ctihodným mužem. Rozmluva jejich byla zajímavá. Ministr přiznal se mu, kterak je přenešťastný, kterak ho mají za bohatého, an jest chudý; že jej mají za všemohoucího a přece mu všude odporují; jak skoro samým nevděčníkům dobrodiní prokazoval, a že po čtyrycet let neustálé práce sotva chvilinky utěšené užil. *Babuk* dojatý tímto vypravováním, pomyslil sobě, že kdyby muž tento byl jaké poklesky spáchal a kdyby jej anděl Ituriel za ně trestati chtěl, nemuselby jej nikcli zničiti, nýbrž jenom na místě jeho ponechati. Mezi tím co s ministrem ještě rozmlouval, vešla zhurta ta sama dáma, u níž byl Babuk obědval; v její očích a na jejím čele bylo viděti nemylné znamení žalu a hněvu. Ona vypukla ve výčitky proti státníkovi, cedila hojné slze, vedla trpký nářek, že jejímu muži jest odepřeno místo, o jakéž se mocí své urozenosti ucházeti směl, a jehož se svými úslužbami a jízvami také hodným stal; ona se vyjádřovala tak vřele, uměla své žaloby s tolikou půvabností přednášeti, všechny námitky s takovou japností vyvraceti, své důvody s tak mocnou výmluvností podporovati, že neodešla s nepořízenou.

Babuk když ji vedl z palácu, pravil k ni: Jeli pak možná milost paní, žeby ste se tak luze vynasnažila pro muže, jejž ani nemilujete a od něhož se máte co obávati? Muže, jej že já nemiluji? zvolala ona: vězte že můj muž jest nejlepší přítel, jakého mám na světě, že jsem hotova vše proň obětovati kromě milánka svého, a žeby i on pro mne všechno učinil kromě své milenky opuštění. Chci vás, jeli libo, s ní seznámiti, jesti to rozmilá ženština, duchaplná a po-

vahy té nejlepší na světě: dnes budeme u ni večeřet společně s mojim mužem i s mojim magouškem; pojďte se s námi poradovati.

Dáma vzala Babuka ssebou. Muž, jenž byl přišel pohroužený v zármutku, přijal svou paní, když ho o dobrém pořízení zpravila s hlasitým plesáním a s nejvroucnější uznalostí, i zobjímal napořad svou paní, svou milenku, mladého maga i Babuka. Libosvornost, veselost, bodrost ducha a milostnost oduševňovaly tento kvas. Musíte vědět, pravila k Babukovi panička, u níž byl teď hostem, že právě takové ženštiny které mnozí nepočestnými nazývají, mívají skoro vždycky zásluhy velmi počestných mužů; i abyste se o tom přesvědčil, pujdete zejtra se mnou na oběd k spanilé *Téoně*. Některé staré modličky ji sice hanobí nemilosrdně; avšak ona dělá více dobrého, nežli ty všechny dohromady. Ona by se ani pro největší výhodu nedopustila té nejmenší křivdy, dává svému milenci nejšlechetnější rady a nezabývá se leč s jeho proslavením: on pak zardělby se před ní, jestliby kdy opominul nějakou příležitost k činění dobrého; neboť nic k ctnostným činům neponouká více, jako míti za svědka a soudce svého chování milenku, jejíž vážnost si chceš zasloužiti.

Babuk vynašel se v čas na určitém místě. Viděltě dům, kde panovaly všechny vděky a rozkoše. *Téona* vládla nad nimi; ona uměla s každým mluviti jeho řečí. Duch její vrozený rozpokládal ducha ostatních co nejpohodlněji; ona se líbila skoro mimovolně; byla rozmilá rovněž jako dobrodějná a co převyšuje cenu všech těch dobrých vlastností, ona byla krásná.

Babuk, jakkoliv byl skytha a vyslanec andělův, předce znamenal, že kdyby ještě déle zůstal v Persepoli, zapomělby posléze *Ituriela* pro *Téonu*. On si zalíbil město, jehož obyvatelé byli zdvořilí, vlídní a do-

bročinní, ačkoliv také lehkomyslní, hanliví a plní marnosti. Tu rmoutilo ho obávání, žeby Persepol měla býti zatracena, ano teskno bylo mu pomysliti na zprávu, již měl ze svých zkušenosti podati.

I vyřídil svoji zprávu takto. Daltě od nejlepšího litce v městě ze všech pohotových kovů, a z nejdrahocennějších i z nejsprostějších zemnin a kamenů sliti sošku, již donesl *Iturielovi*, a pravil: Rozkotalliž by jsi spanilou sošku tu proto že není v ni všechno zlato a diamanty? Ituriel porozuměl mu; i uzavřel již ani nepomýšleti na napravení Persepole, a *nechati svět běžet jak běží. Neboť*, pravil, *třebať všechno není dobře, předce jest snesitelno!*

Tak obstala Persepol a *Babuk* nebyl takový žeby toho byl litoval, jako *Jonáš*, jenž se rozhněval nad tím, že město Ninive nebylo zahlazeno. Ale ovšem, když tři celé dni vězel ve velrybě, nemohl býti tak utěšené mysli, jako kdo byl na zpěvohře, na komedii anebo v dobré společnosti večeřel.

Popis cest Skarmentadových.

Od něho samého vypravovaný.

Popis cest Skarmentadových.

Od něho samého vypravovaný.

Byl jsem narozen ve městě Kandii roku 1600. Otec můj tam byl místodržícím, a pamatuji se, že jistý básník prostřední, který však nebyl prostředně drsný, jménem Iro, ukoval špatné verše na mou pochvalu, ve kterých mne učinil pocházejícím rovnou cestou od Minosa; ale když můj otec padl v nemilost, udělal zas jiné verše, ve kterých jsem již pocházel jen od Pasiphaei a od jejího milence: byl to hodně darebný člověk tento Iro a nejmizernější lotr z celého ostrova.

Můj otec mne poslal v 15 roce do Říma na studie. Přišel jsem tam v naději, že se naučím všemu co pravda jest, nebo až posud učili mne zrovna naopak, jak to již jest obyčej pod měsícem od Kytaje až k Alpám. Monsignor Profondo, kterému jsem byl poručen, byl podivný člověk a jeden z nejhroznějších učených na celém světě. Chtěl mne naučit kategoriím Aristotelovým, a právě mne chtěl přivésti do kategorie svých milenců, ale uprchl jsem ještě v čas. Viděl jsem procesí, exorcismy a trochu lupičství. Pravilo se ale zcela jen omylem, že signora Olimpia velmi chytrá panička velmi mnoho věcí prodává, které by neměly býti na prodej. Byl jsem tenkráte v letech takových, kdežto mi všechno to připadalo velmi zábavné. Mladé dámě velmi příjemných mravů jménem signora Tatello

napadlo zamilovati se do mne. Velebný pán Poignardini a velebný pán Aconiti, mladí professové řádu již nyní zrušeného dvořili ji: ona je uměla udržeti ve svornosti obětujíc jen mně svou celou lásku, ale byl jsem v nebezpečenství exkomunikace a otrávení. Odjel jsem z Říma, velmi spokojen se stavbou Sv. Petrského chrámu.

Šel jsem do Francouz; byla právě doba vlády Ludvíka Spravedlivého. První věc, kterou jsem slyšel, byla otázka, jestli chci k snídani kousek maršála d'Ancre, kterého lid byl právě upekl, a rozdával za velmi levnou cenu všem kteří chtěli. Tento stát byl ustavičným rejdištěm občanských válek, někdy k vůli několiku stranám katechismu. Déle než 60 let tento oheň buď doutnaje buď podpálen v plamenu hubil tyto krásné země. To byly ty svobody galikánské církve. Bože! pravím tento národ jest od přírody tak dobrý, což tak mohlo změniti jeho povahu? Jest milovník žertu a způsobil noc Bartolomějskou! Šťastné časy, ve kterých nebude nic provozovat než žerty!

Přišel jsem do Angličan: stejné hádky tam způsobily stejnou zůřivost. Nábožní katolíci umínili si pro dobro církve vyhodit do povětří prachem krále, rodinu královskou a celý parlament a očistit Anglicko od těchto kacířů. Ukazovali mi místo na kterém nebožka královna Marie, dcera Jindřicha VIII. nechala upálit víc než 500 svých poddaných. Jistý kněz irský ubezpečoval mne, že to bylo velmi chvalitebné jednání; předně poněvadž byli tito upálení Angličané, a za druhé poněvadž nedrželi na svěcenou vodu a nevěřili na jeskyni Sv. Patrika. Divil se jen tomu, že královna Marie není posud za svatou prohlášena; ale měl naději že se to co nejdřív stane až jen ten pan kardinal od toho bude míti trošku pokdy.

Šel jsem do Hollandů, kdežto jsem u národu více flegmatického doufal shledati více mírnosti. Ufali tam hlavu velmi ctihodnému starci právě jak jsem přišel do Haagu. Byla to šedivá hlava prvního ministra Barnevelta, muže nejvíce zasloužilého o republiku. Pln útrpnosti tázal jsem se, co provinil, jestli snad zradil národ? Ještě více učinil, odpověděl mi jistý kazatel v černém plášti: tento člověk věřil, že můžeme skrze dobré skutky tak dobře spaseni býti jako skrze víru. Ráčíte nahlížet, že republika obstáti nemůže, kdyby se takové smýšlení upevnilo, a že musí býti přísné zákony k zamezení takových ošklivých přestupků. Velmi hluboký politikus tamější pravil mi vzdychaje: Ach! pane, dobré časy nynější nebudou vždy trvati, jenom náhodou jest tento lid nyní tak horlivý ve víře, v základu svém jest ale oddán ošklivým zásadám snašelivosti, které také časem svým zase vypuknou, a toho se bojím. — Já však domýšleje se, že tento smutný čas mírnosti a dobrotivosti přijde, opustil jsem rychle zem, kdežto přísnost není oslazena žádnými příjemnostmi a odplavil jsem se do Španiel.

Dvůr byl v Sevile, lodě se stříbrem byly přijely a všechno bylo naplněno veselostí a dostatkem v nejkrásnější době roku. Na konci stromořadí pomerančového a citronového viděl jsem veliké rejdiště se sedadly za sebou se vypínajícími, pokrytými drahými látkami. Král, královna, infanti a infantky seděly pod skvostným baldachinem. Na proti této panující rodině byl jiný trůn, ještě vyšší. Řekl jsem jednomu ze svých spolucestovníků: Jestli tento trůn není připraven pro Boha, nenahlížím pro koho by mohl býti. Tato prostořeká sláva slyšel nějaký vážný Španěl a přišla mi draze. Domýšlel jsem se, že budeme viděti nějaký dostih koňný neb boj s býky; zatím ale se objevil

velinquisitor na onom trůnu a žehnal krále i lid. Na to přišel zástup mnichů, dva a dva, bílí, černí, bosáci a obutí, punčochatí a bez punčoch, vousatí a holí, se špičatými kapucemi a bez kapuc; pak tahl kat; pak uprostřed mezi alquazily a grandy asi 40 osob v pytlích s vymalovanými čerty a plameny. Byli to dílem židé, kteří se nikterak nechtěli odříci Mojžíše, dílem křesťané, kteří se oženili se svými kmotrami, nebo se nemodlili k Panně Marii z Atochy, nebo nechtěli odevzdati své jmění k prospěchu pánů páterů Hieronymitů. Zpívaly se velmi pobožně tuze hezké písně, po kterých se usmažili všichni ti zlosynové při slabém ohni, což se zdálo celou rodinu královskou povzbuzovati k pobožnosti.

Večer, právě když jsem chtěl jíti do postele přišli ke mně dva služebníci inquisice se svatou Hermandad: obejmuli mne velmi přátelsky a vedli mne nemluvíce ani slova do díry velmi studené, ve které byla postel z rákosí a pěkný krucifix. Zůstal jsem tam šest neděl, po kterých velebný pan pater inquisitor mně nechal vzkázat, abych ráčil přijíti k němu. Ten mne obejmul velmi otcovsky, a pravil, že jej srdečně bolí, že mám tak špatný byt, ale že jsou všechna místa domu přeplněna, a že doufá po druhé mi lepším bytem moci posloužiti. Konečně tázal se mne velmi srdečně, jestli bych snad nevěděl, proč se zde nacházím. Řekl jsem velebnému pánu, že jest to jistě pro mé hříchy. „Dobře moje milé dítě, pro které hříchy? Řekněte mi to důvěrně!“ Hádal jsem, hádal, ale nemohl jsem uhodnouti: tu mi on dobrotivě pomohl na stopu.

Konečně jsem si vzpomenul na moje prostořeká slova. Proklouznul jsem tentokráte s vymrskáním a s pokutou 30.000 realů. Vedli mne s poklonou k velinquisitoru: byl to člověk zdvořilý, tázající se mne,

jak se mi líbila tato malá slavnost. Řekl jsem: výborně, a běžel jsem přemlouvati své spolucestovníky, aby opustili tuto zem, jakkoli jest krásná. Měli zatím času, dověděti se o všech těch velikých věcech, které podnikli Španělové pro víru. Přečtli zatím spisy znamenitého biskupa Chiapského, z kterých vysvítá že poškrtili, neb upálili, neb potopili deset millionů nevěřících v Americe k vůli jejich obrácení na víru. Myslil jsem, že tento biskup přepíná: ale kdyby se zmírnily tyto oběti na 5 milionů, přece to zůstane ještě velmi podivuhodné.

Chuť do cestování hnala mne ještě dále. Umínil jsem si skončiti své cesty po Evropě v Turecku: a vydali jsme se tam. Umínil jsem si pevně, že již neřeknu vícekrát své mínění o kterékoli slavnosti, třeba jich sebe více viděl. Tito Turci, pravil jsem svým společníkům, jsou nevěřící a k tomu ještě nepokřtění a proto budou jistě mnohem ukrutnější nežli velební páteři inquisitoři. Budeme pěkně zticha mezi těmi muhamedány.

Vydali jsme se tedy k nim. Byl jsem nesmírně překvapen vida v Turcích mnohem více kostelů křesťanských nežli jich jest na Kandii. Viděl jsem tam veliké houfy mnichů, kteří mohli modliti se k Panně Marii svobodně a proklínati Mohameda, někteří po řecku, někteří po latinsku a ještě jiní v arménském jazyku. Jsouli pak to dobří lidé, tito Turci! vykřikl jsem. Křesťané řečtí a křesťané latinští byli v Cařihradě úhlavní nepřátelé: tito otroci se pronásledují vespolek jako psi, hryzoucí se na ulici, které jejich panové pranim holí od sebe rozhánějí. Veliký vezír toho času chránil řeckou stranu. Patriarcha řecký žaloval mne, že jsem večeřel u latinského patriarchy, a byl jsem před shromážděným divanem odsouzen ke

100 ranám holí na paty anebo k 500 cechinám pokuty. Den na to byl veliký vezír zaškrcen, a druhý den na to mne jeho nástupce, jenž držel s latinskou stranou, a jenž byl teprva měsíc později zaškrcen, odsoudil k tomu samému trestu za to, že jsem večeřel u patriarchy řeckého.

Byl jsem tedy v tom nevyhnutelném smutku, že jsem nemohl držeti ani s řeckou ani s latinskou církví. Pro svou útěchu oblíbil jsem si krásnou Čerkesku, jenž byla velmi příjemná mezi čtyrma očima a velmi nábožná v mečetě. Jednou když jsme pohromadě seděli obejmouc mne vykřikla: *Allah, illah, allah;* jsou to svátostná slova u Turků. Já domnívaje se, že jsou to slova zamilovaných, pravil jsem též velmi sladce: *Allah, illah, allah!* Ah! pravila ona budiž milosrdný Bůh pochválen, vy jste Turek. — Druhého dne přišel iman obřezati mne, a když jsem se poněkud spouzel, navrhnul mi kadi toho okresu, muž přísně zákonnitý: že mne dá na kůl vrazit. Zachránil jsem tedy zálupu a hřbet svůj 1000em cechin, a rychle jsem utekl do Persie s tím pevným úmyslem, že již nepůjdu v Turcích ani na řeckou ani na latinskou mši a nebudu křičet: Allah, illah, allah!

Když jsem přišel do Ispahanu tázali se mne, držímli na černého skopce neboli na bílého? Odpověděl jsem, že mi to jest zcela jedno, jen když je měkký. Musíme vědět, že Peršané se posud dělí na strany *bílého* a *černého skopce*. Domnívali se, že si dělám žert z obou stran, z čehož jsem měl hned u brány města velikou mrzutost a stálo mne to opět velikou sumu cechin, než jsem si od těchto skopců pomohl.

Táhnul jsem až do Kytaje s tlumočníkem ubezpečujícím mne, že jest to země, kde se žije svobodně a veselc. Tataři se jí zmocnili, zaplaviv še všechno

ohněm a krví; a velební páteři jezovité z jedné, jakož velební páteři dominikáni z druhé strany říkali, že zde dobývají Bohu duše, aniž tam kdo o tom co věděl. Nikdo ještě neviděl tak horlivé obracovače na víru, neboť se zuřivě pronásledovali vespolek, psali do Říma celé knihy falešných žalob jedni na druhé, a o každou duši se prali jako pohané a zlosynové. Právě nyní byla mezi nimi strašlivá hádka strany toho jak se má dělati poklona. Jezovité chtěli, aby Kytajci pozdravovali své rodiče podle kytajského způsobu, a dominikáni chtěli, aby pozdravovali podle způsobu Římského.

Přihodilo se mi, že mne jezovité drželi za dominikána. Vydali mne tedy u Jeho Tatarské Majestátnosti za špiona papežského. Nejvyšší soud zplnomocnil tedy jednoho z předních mandarinů, ten nařídil drábu, jenž sebral čtyry policejty, aby mne chytili a svázali jak se patří. Po 140 poklonách byl jsem přiveden před Jeho Majestátnost. Ráčila se mne nechat tázat: jsemli skutečně papežský špion, a pravdali, že tento kníže sem chce osobně přijít svrhnouti jej z trůnu? Odpověděl jsem mu, že papež jest kněz asi 70 letý, jenž přebývá asi 4000 mil od Jeho Tatarsko-Kytajské Milosti, že má asi 2000 mužů vojska, kteří chodí na stráž se slunečníkem, že tedy neshodí nikoho z trůnu, a že Jeho Majestátnost může býti zcela upokojen. Toť byla případnost nejmíň žalostná v celém mém životě. Poslali mne do Makao, odkud jsem ploul do Evropy.

Moje loď musela být opravována na březích Golkondy. Měl jsem tedy po chvíli navštívití dvůr velikého Aureng-Zeba, o němžto se vypravovali divy po světě: byl toho času v Delhi. Měl jsem štěstí vidéti jej zrovna v čas té veliké ceremonie, když mu odevzdával šerif z Mekky dar nebeský. Bylo to chvoště,

kterým se vymetal dům svatý Kaaba, Beth Allah. Toto chvoště jest symbol vymetení veškeré nečistoty z duše. Aureny-Zeb zdálo se že toho neměl zapotřebí; byl to muž nejpobožnější z celého Indostanu. Jest pravda, že uškrtil svého bratra a otrávil svého otce. Dvacet radžů a též tolik omrů nechal odpravit nejhanebnějším způsobem; ale to je všechno nic, a mluvilo se všude jen o jeho pobožnosti. Nemohl se porovnávati s nikým jiným než s Jeho Nejsvětějším Veličenstvem Nejmilostivějším Císařem Marokánským Mulejem Ismailem, jenžto každý pátek po modlení srazil několik hlav.

Neřekl jsem ani slova: cesty mne již vycepovaly a cítil jsem, že mi nepřisluší rozhodovati mezi těmito vznešenými Veličenstvy. Jeden mladý Francouz, který se mnou bydlil, prohřešil se, jak sám uhlížím, proti povinované úctě k císaři indickému a marokánskému. Osmělil se říci velmi prostořece, že jsou v Evropě velmi nábožní monarchové, kteří vládnou velmi dobře ve svých zemích, a navštěvují také kostely, přece ale proto nezabíjejí své otce a bratry a nesrážejí hlavy svým poddaným. Náš tlumočník přeložil tuto bohaprázdnou řeč tohoto mladého člověka do indického jazyka. Opálen již zkušeností, dal jsem velmi rychle osedlati velbloudy a ujížděli jsme s milým Francouzem. Dověděl jsem se později, že zrovna tu noc byli přišli služebníci Aureng-Zebovi sebrati nás, nenašli ale nikoho než našeho tlumočníka. Byl odpraven na náměstí, a všichni dvořané ubezpečovali, tentokrát bez pochlebenství, že to byl spravedlivý trest.

Zbývalo mne ještě poznati Afriku, abych okusil všechny sladkosti našeho kontinentu. Viděl jsem ji skutečně. Naši loď vzali korsáři mouřenínští. Náš velitel velice si ztěžoval; pravil jim, proč takto ruší právo mezinárodní? Kapitan mouřenínsky mu odpově-

děl: Vy máte nosy dlouhé, my ploské; vaše vlasy jsou rovné, naše kudrnaté; vaše kože jest bledá, naše černá jako uhel; pročež musíme dle svatých zákonů přírody býti ustavični nepřátelé. Vy nás kupujete na březích Guinejských v trhu jako dobytek, abychom vám pracovali těžce a Bůh ví k čemu. Ranami býkovcem nutíte nás prolézati hory a dobývati jakousi žlutou zem, která sama v sobě nestojí za nic a zajisté nemá sama v sobě tu cenu jako dobrá egyptská cibule: následovně, když my vás napadnem a jsme silnější, přinutíme vás pracovati v našich polích, aneb vám uřízneme nos a uši.

Nedalo se nic odpovědít na takovou rozumnou řeč. Pracoval jsem tedy na polích staré mouřenínky, abych zachoval své uši a nos. Vykoupili mne asi za rok. Viděl jsem všechno, co jest příjemné, dobré a chvalitebné na zemi, a uminil jsem si nedivati se již na nic než na své ohniště. Oženil jsem se doma: dostal jsem roby a poznal jsem, že to jest nejpříjemnější spůsob života.

———

Jeannot a Colin.

Jeannot a Colin.

Více osob hodnověrných vídalo Jeannot-a i *Colin-a* pospolu ve škole auvergneského města Issoire-u, města po celém světě proslulého svou kolejí jesuitskou a svými kotlíky. *Jeannot* byl syn slavně pověstného mezkáře; *Colin* pak měl za svůj život děkovati statečnému rolníkovi z jedné vůkolní vesnice, který s čtyrmi mezky své hospodářství spravoval a který zaplativ všeliké poplatky, jako šos, příplatek, daň z obilí a ze soli, daň z hlav, po jednom sú z livry a po pěti ze sta, ovšem neshledával se na konci roku s velkým bohatstvím.

Jeannot i Colin byli pro Auvergnaky velmi švarní hoši; oba milovali se tuze, i byli spolu živi v důvěrném, bratrském kameradství, na jakéž si vždycky rádi zpomínají takoví ze škol přátelé, když se později ve světě někdy potkají.

Čas již se blížil, kdy měli opustiti školu issoirskou; tu jednoho dne *Jeannotovi* přinesl krejčí trojbarevný kabátek aksamítový a přepěknou vestu lyonskou zároveň se psanim od pana *de la Jeannotière*. *Colin* obdivoval ty šaty i nezáviděl jich; *Jeannot* ale zpyšněl což *Colin*-a rmoutilo. Od té doby *Jeannot* nic neštudoval, shlížel se pořad v zrcadle a pohrdal všemi lidmi. Po nějakém čase dostavil se jakýsi komorník poštou i odevzdal panu *markýzovi de la Jeannotière* druhé psaní, v němž pan otec žádal svého pana syna

do Paříže. *Jeannot* vsedaje do vozu, podal *Colinovi* ruku ale s hrubě panským jaksi protektorským úsměvem. *Colin* cítil své nemanictví i plakal; *Jeannot* ale odjížděl v celé nádheře svého oslavení.

K vůli zvědavým čtenářům musím vyjeviti, že pan *Jeannot* otec velmi bystře rozličným spůsobem dosáhl nesmírného jmění. Budete se ptáti kterak se k takovému štěstí přichází? Inu to se děje zase pouze štěstím. Pan *Jeannot* byl hezký, jeho paní také a nadto vypadala ještě svěže, mladistvě. Přišlitě do Paříže za příčinou nějakého procesu, jenž je na mizinu přivedl, když štěstí, které svévolně lidi vznáší a snižuje, představilo je paničce jednoho podnikatele vojenských nemocnic, muže to přeschopného, jenž se chlubiti mohl, že za rok více vojáků sprovodil, nežli jich děla v desíti letech zhubí. *Jeannot* líbil se milost paní, a žena *Jeannotova* líbila se pánovi. *Jeannot* stal se brzy účastníkem v podniknutí, i provozoval při tom rozličné výnosné obchody. Jak mile jsi v proudu, nepotřebuješ než se mu ponechati i přijdeš bez namáhání k ohromnému jmění. Ti chuděrové, co s břehu vidí vás plouti o nadmutých plachtách, udivení vybroulí za vámi oči; oni nepochopují, jak se to mohlo státi, závidí vám bez vlastních příčin, napíšou proti vám brošurky, které vy ani nečtete. Tak dělo se i *Jeannotovu* otci, který se brzy stal panem *de la Jeannotiére*, a který koupiv si za šest měsíců ještě markýzství vzal teď pana markýze svého syna ze školy, by jej v Paříži uvedl do „pěkného světa.“

Colin věrný jako dříve psal svému někdejšímu soudruhovi gratulační list, ale od markýzka žádnou odpověď neobdržel, a ze zármutku nad tím se skoro rozstonal.

Otec a matka vzali nejprvé hofmistra mladému

markýzovi: pěstoun tento byl sice pěkných mravů, ale neuměje nic, nemohl nic svému svěřenci vštípiti. Jemnostpán chtěl, aby se jeho syn učil latinsky, ale jemnostpaní tomu nechtěla. Obrali si tedy za rozsudího jistého literáta, jenž právě několika rozkošnými spisy pověstným se stal. Pozvali ho na oběd. Domáci pán začal k němu takto: Milý pane, jelikož umíte latinsky a pořád jste u dvora ... Já, pane markýze, latinu! ani slova z ní nerozumím a dobře mi to svědčí, odpověděl krasodoušek: jest na bilednì, že se vlastním jazykem mnohem lépe mluví, když se užívání jeho nepodílí též s cizými jazyky. Vizte všechny naše dámy, jak ony mají ducha velmi příjemného nežli mužští, jak psaní jejich jsou stokráte ladnější; a vrch ten drží nad námi pouze proto, že nerozumějí latině. Nuže, nemělaliž jsem pravdu? volá na to markýzka. Já chci aby se z mého syna stal muž ducha spanilého, aby pak ve světě dobře pochodil; i vidíte, žeby bylo po něm veta, kdyby uměl latinsky. Hrajiliž se pak veselohry a opery po latinsku? vodí-liž se procesy v latině? či vyznává se láska latinsky? Jemnostpán oslepen těmito důkladnými námitkami, uznal, že má nepravdu, i uzavřelo se, že mladý markýz nemá svůj čas mařiti poznáváním *Cicerona, Horace a Virgila.* Copak se ale má učiti? začal poznovu starý markýz, vždyť něco přece musí se naučili; nemohliližby se trochu v zeměpisu poohlídnouti? A načby mu toho bylo potřeba? odpověděl hofmistr. Pojede-li pan markýz na své statky, vozkové již budou tam věděti cestu a zajisté s ním nezabloudí. Není potřebí žádného kvadrantu k cestování a z Paříže možná velmi pohodlně dostati se do Auvergne, aniž třeba věděti, pod jakým se právě grádem vynachází.

Máte pravdu, odpověděl otec; ale já slyšel vy-

pravovati o překrásné vědě, které jak se mi zdá říkají *astronomie*. Daremnosti! vskočil do řeči hofmistr; naučíliž se z běhu hvězd znáti běh světa? či má si pan markýz lámati hlavu, aby napřed vypočetl zatmění slunce nebo měsíce, když to nachází na minutku v kalendáři, z něhož se nadto doví o pohyblivých svátcích, o stáří měsíce a všech kněžen a princezek evropejských.

Jemnostpaní byla celkem mínění hofmistrova, mladý panáček rozplýval radostí, a otec byl velmi rozpačitý. Co pak se má můj syn předce učiti? ptal se zase. Kterak se státi rozmilým, odpověděl přítel na radu pozvaný; neboť když se bude umět líbiti, bude uměti všechno: Umění to ale naučí se nejlépe od své paní matinky, aniž se jeden nebo druhý potřebují namáhati.

Jemnostpaní při těchto slovech objala rozmilého ignoranta (nevědomce) i pravila: Vidno, milý pane, že jste muž na světě nejučenější; můj syn bude vám povděčen za své vychování: avšak kromě toho myslím žeby neškodilo kdyby rozuměl trochu historii. A, jemnostpaní, nač to? odpověděl on; nic věru není příjemnějšího a užitečnějšího jak historie přítomných dnů. Všechny ty staré historie jak onehdy jeden z našich vtipnišů pravil, jsou pouhé přistrojené bájky; a co se týče novějších jestito chaos nad chaosem k nerozpletení. Co je vašnostinu synovi do toho, jestli to Karel Veliký zřídil dvanáctero pairů ve Francouzích a jestli potomek jeho koktal?

To je svatosvatá pravda, zvolal hofmistr; udušuje se duch dítek pod hromadou nepotřebných vědomostí; avšak ze všech věd nejodpornější a k udušení všelikého ducha nejschopnější jest dle mého zdání geometrie. Směšná tato věda má za předmět plochy, linie

a punkty, jichž v přírodě ani není. Představujíť si přitom například, kterak stotisíc křivých linií probíhá mezi kruhem a rovnou linií s kruhem se stýkající, ačkoliv v skutku ani stebýlko projíti nemůže. Geometrie jest to věru mizerná hříčka.

Jemnost pán a jemnostpaní nerozuměli sice co hofmistr svou řečí myslil, ale byli s ním jednoho stejného mínění.

Takový kavalír, jako je pan markýz, vedl hofmistr svou, nemusí si mozek daremnými študiemi vysušovati. Budeli někdy potřebovati geometra, aby mu jeho pozemnosti změřil, najme si jich dost za peníze. Budeli chtíť objasniti starožitnost svého šlechtictví, které sahá až do časů nejdavnějších, pošle si pro nějakého benediktina. Rovněž tak pujde to s ostatními vědami a uměními. Mladý v šťastných okolnostech zrozený kavalír nebývá ani malířem, ani hudebníkem, ani stavitelem ani řezbářem; avšak on přispívá k zkvetu všech těchto umění, když je svou nádherností podporuje. Neníliž pak s jeho strany lepší je podporovati? postačíť když pan markýz bude krasocitný; umělcům přistojí proň pracovati; tudíž se docela pravdivě říká, že lidé od stavu (totiž bohatí) všechno rozumějí aniž se čemu učili, poněvadž skutečně jednou budou uměť souditi o všech věcech, které si objednali a které si zaplatili.

Rozmilý ignorant jal se teď zase mluviti, i pravil: Vy jste výborně podotkla, jemnostpaní, že konečný cíl člověka jest v společenstvu šťastně pochoditi. Ať řekne kdo opravdu, že se toho štěstí dosáhne vědomostmi? namaneli si pak kdo ve vybrané společnosti mluviti o geometrii? tážouli pak se kdy muže pěkných mravů, co za hvězda dnes se sluncem zároveň vzešla? Vyskytnelíž pak se kdy při večeřích otázka, přešelli *Klodion dlouhovlasý* přes Rýn? Ne, jistotně ne! zvo-

lala markýzova de la *Jeannotiére*, jejíž vnady ji někdy do pěkného světa zasvěcovaly, a můj pan syn také nemá udušovati svoji genialnost študováním všech těch učených tret; ale čemu má se učiti? neboť sluší to, když se mladý kavalír umí při příležitosti blýskati, jak můj pan manžel říkává. Já se pamatuji, kterak jsem od jistého kněze slyšela, že nejpříjemnější ze všech věd jest .... jmeno její mně docela z paměti vypadlo, ale začíná se, zdá se mi, s *B.* — S *B*, jemnostpaní? snadby to nebyla botanika? — Ne to nebyla botanika co o ni mluvil; začínaloť to jaksi *bla, blas* — Aha, jemnostpaní, to myslíte blasoniku čili heraldiku totiž znakoznalství: jest to opravdu věda velmi důkladná; ale již vyšla docela z mody od té doby, co není ve zvyku na dvírka u kočáru dát si erb svůj namalovati; v státu dobře policiovaném byla to věc nad míru užitečná. Nadto bylo by to studium nekonečné; teď již málem každý bradýř má svůj erb; a jak povědomo bývá všechno co se zobecní nízko ceněno. Když takto silné i slabé stránky všech věd objasněny byly, uzavřelo se konečně, že se pan markýz bude učit tancovat.

Příroda, všechno dělající, obdařila ho schopností, jenž se brzy velmi zdárně vyvinula, totiž schopností zpívati líbezně vódvily. Půvaby mladosti ve spojení s tímto vznešeným nadáním daly jej považovati co jinocha naději plného. On byl miláčkem ženských a majo hlavu naplněnou písněmi skladal z nich také písně na své milé. Z jednoho vódvilu sebral *Bachusa* a *Lásku*, z druhého *věčnou citů pásku*, z třetího *slasti* a z čtvrtého *strasti* lásky; ale verše tyto, jelikož mívaly vždycky o několik stop více čili méně, než bylo třeba, dával si opravovati dvacíti luidory za písničku; a v časopisu *L'Année littéraire* stávalo jeho

jmeno v jedné řadě s *Hamiltony, Sarraziny, Voutury* a j. Paní markýzka teď domnívala se býti matkou ducha kdo ví jak spanilého i zvala všechny spanilé duchy pařížské na večeřinky. Mysl mladého panáčka byla brzy převrácená; on se nauměl mluviti aniž by si rozuměl, i zdokonalil se v způsobilosti nebýti k ničemu způsobilým. Otec vida ho tak výmluvného, litoval tuze, že ho nedal učit latinsky, neboť by mu byl koupil nějakou vysokou hodnost právnickou. Matka zase maje myšlenky vznešenější umyslila si pokoušeti se o nějaký regiment pro svého syna. Synáček zatím hleděl si záletnictví. Láska stojí někdy více nežli regiment. On mnoho promarňoval, když se zatím jeho rodiče ještě více vyprázdňovali k vůli vysokopanskému živobytí.

Jakási mladá vdovička v jich sousedství, jsouc jen prostředně zámožná, bylaby ráda veliké jmění panstva *de la Jeannotière* ve svých rukou uschránila. Lákala tedy k sobě mladého markýze, nechala si od něho lásku vyznávati, dávala mu znáti, že mu není nepříznivá, naváděla si ho stupňovitě, i okouzlila a podmanila ho sobě bez obtíží. Tu mu dávala chvály brzy zase rady; i stala se nejlepší přítelkyní otcovou i matčinou. Jakási stará sousedka navrhla rodičům sňatek: tito zaslepení skvělostí takového spojení radostně návrh přijali: i dali svého jediného syna své nejvřelejší přítelkyni. Mladý markýz již stál v tom oženiti se s paní, kterou co boha ctil a která ho jak se zdálo milovala; domácí přátelé již mu k tomu štěstí gratulovali, již se o kontrakt jednalo, i chystali se již svatební šaty a svatební píseň.

Jednou však ráno, když zase před svou nevěstou klečel, kterou mu láska, vážnost a přátelství zdály se dávati, když právě v milostném a nadšeném roz-

hovoru prvotiny svého blaha požívali a na své rajské živobytí v manželství se těšili, tu náhle vrazí do komnaty komorník paní markýzky celý jako vyděšený. Rozmilé noviny! zvolal; bičicové vyprázdňují dům milostivé moji vrchnosti; všechno jest zabaveno od věřitelů; povídá se též cosi o zatknutí i musím dbáti abych o svoji mzdu nepřišel. Chci se podívati, co na tom je, co znamená tato příhoda! vzchopil se markýz. Ano, udělejte tak, dí vdovička, jděte a potrestejte notně ty darebáky. Běží až doběží domu; otec již jest uvězněný, všichni sloužící na všechny strany se rozutekli pobravše si všechno co pobrati mohli. Jeho matka byla samotná v domě, bez pomoci, bez útěchy, rozplývající se v slzách; nezbývalo ji nic leč zpomínání na bývalé štěstí, na bývalou krásu, na své poklesky a na své pošetilé utrácení.

Syn poplakav si hodně s matkou, konečně pravil k ni: Nezoufejme si: ta mladá vdova mne miluje náramně, ona je více šlechetná nežli je bohatá, já stojím za ni, já poletím k ni i přivedu ji do vašeho náručí. On se tedy vrátil k své milence, ale našel ji tváří v tvář s mladým přerozmilým důstojníkem. Aj, jste vy to, pane z Jeannotiére, co zde chcete? Vy opouštíte matku v takovém položení? Jděte, řekněte ji, že jsem jí pořád ještě příznivá: potřebuji nějakou komornou a jí bych dala přednost. Brachu, ty se mi zdáš velmi dobře rostlý, rce důstojník; chceš-li vstoupiti do mé setniny, opatřím ti dobrou kapitulací.

Markýz ustrnul, a rozlícený v srdci vyhledal svého bývalého hofmistra, a postěžovav si mu, prosil jej o radu. Ten mu navrhl aby se stal tak jako on, pěstounem. Ach, pravil onen vzlíkaje, já nic neumím, vy jste mne ničemu nenaučil a jste první příčinou mého neštěstí. Dělejte romány, radil mu jeden

ze spanilých duchů, jenž byl přítomen, jeť to výborná pomoc v Paříži.

Mladý muž, skoro zoufalý, rozběhl se odtud k spovědníku své matky, theatinovi to velmi váženému, který však jenom nejvzácnějších dám svědomí spravoval. Ten, jak ho uzřel, vskočil mu vstříc: Aj, milý Bože, pane markýsi, kde máte svůj kočár? jak se vynachází jemnost paní matka, paní markýzka? Ubožák vypravoval mu neštěstí, které jeho rodinu potkalo. Čím více na jevo přicházelo, v té míře nabýval obličej božího muže pořád větší povážnosti, lhostejnosti a pánovitosti: Inu, Bůh vás chtěl tak daleko dostati; bohatství slouží jenom na zkázu srdce; Bůh tedy ráčil vaši matku přivésti na žebrotu? Tak jest, ctihodný pane. Tím lépe, tím jistější budete svého spasení. — Ale, ctihodný otče, nebyloby možná již na zemi nějaký příspěvek pro ně obdržeti? — Buďte zdráv, milý synu, jedna dáma ode dvora mne očekává.

Markýz, nescházelo mnoho, bylby omdlel, od všech jeho přátel nakládalo se s ním skoro v stejný opovrženlivý způsob i naučil se ti za jednoho půldne svět lépe znáti, nežli za celého svého předešlého života.

Když takto v zoufanlivé zkormoucenosti pohroužený na ulici stál, blížil se starosvětský kočár, jakási to rachota s koženými závěsami, za niž se ještě čtyry vozy vrchovatě naložené ploužily. V kočáru seděl mladý muž v nevkusném obleku; obličej jeho byl kulatý a zdravý, z něhož svědčila lahodnost a veselost. Vedle něho seděla snědá a venkovsky hezká ženuška. Pocestný, jehož kočár se hodně loudavě k předu pohyboval, měl kdy pozorovati markýze v své žalosti skoro ustrnulého. Milý Bože, zvolal konečně, to je nemýlím-li se *Jeannot*. Na toto slovo vznesl markýz

oči, vůz se zastavil „Je to Jeannot, je.“ Malý tlustý muž byl skokem z kočáru venku i běžel obejmouti svého bývalého kameráda. *Jeannot* poznal *Colina*; stud a slze pokryly jsou jeho obličej. Ty jsi se mne docela vzdal, řekl k němu *Colin*, ale nechť sis teď veliký kavalír, já tě přece pořád miluji. *Jeannot* hanbou roztržitý a tou srdečností dojatý, vypravoval mu lkavě část své historie. — Pojď do hostince, kde zastavíme, a tam mi povíš to ostatní, řekl Colin; obejmi mou ženušku i pojď s námi na oběd.

Oni šli všichni tři pěšky před vozy. — Což na těch vozích všechno náleží tobě? tázal se Jeannot. — Mně a moji ženě. Teď přijíždíme z kraje; já mám dobrou fabriku na pocinované železo a na měď. Já si pojal dceru bohatého kramáře, jenž s takovými vzácným i zprostým potřebnými náčiními rozsáhlý obchod provozuje; my se přičiňujeme hodně a Bůh nám požehnává; nezměnili jsme svůj stav, jsme šťastní i pomůžeme našemu příteli Jeannotovi. Jen hoď markýzstvím za hřbet, vždyť jeden dobrý přítel jest lepší než všechny vzácnosti tohoto světa! Navrať se s námi do kraje, já tě naučím moje zaměstnání, není ono tuze těžké, výdělek budeme míti na polovic i v tom koutečku země, kde jsme se zrodili, chceme býti vesele živi.

Jeannot všecken skrušený zmítal se mezi žalem a radostí, mezi přítulností a štítlivostí i pravil k sobě potichounku: Všichni ti přátelé jemných mravů zradili mne, a *Colin*, kterým jsem opohrdal, tentýž *Colin* nyní sám a sám přichází mi k pomoci. O jaké to naučení! Srdečnost *Colinova* brzy vypěstila v *Jeannotovu* srdci zárodek dobré povahy, jejž svět ještě nebyl v něm udusil. Avšak bez otce a bez matky bylo mu teskno. O matku tvoji chceme se postarati, řekl

Colin; a co se týče tvého dobrého otce, tomu také z vězení bohdá pomůžeme, alespoň si to já troufám; jeho věřitelé vidouce, že již nic více nemá, milerádi přijmou zavděk s málem, co se jim dá. *Colin* neustál až přítelova otce z vězení vykoupil. *Jeannot* navrátil se do své krajiny spolu s rodičemi, kteří se zase své dřívější živnosti uchopili. On sám pojal si za manželku sestru *Colinovu,* která jsouc rovněž tak dobrá a hodná jako bratr, učinila ho ještě přešťastným člověkem. A *Jeannot* otec, i *Jeannotova* matka i *Jeannot* syn, přesvědčili se, že blaženost nenalezá se v marnostech.

Babubek čili Fakirové.

Babubek čili Fakirové.

Když jsem se zdržoval ve městě Benares na řece Ganges, staré to vlasti brachmanů hleděl jsem svého ponaučení. Rozuměl jsem dosti dobře indicky, slyšel jsem mnoho a povšimnul jsem si všeho. Bydlil jsem u svého přítele Omri, jednoho z nejctihodnějších mužů, které jsem kdy znal. On byl náboženství braminského a já mám čest býti musulman, ale přece proto jsme se ani slovem nepohádali strany Brámy a Mohameda. Provozovali jsme každý pro sebe svoje předepsané koupání a mytí, pili jsme společně limonadu a jedli jsme rejž z jedné mísy jako bratři.

Jednou jsme šli spolu do pagody Gavany. Viděli jsme tam více zástupů fakirů: byli mezi nimi *žangui*, to jest fakirové nehýbající se, a jiní, žákové starých gymnosofistů, kteří vedli život pohyblivý. Mají, jakož známo, jazyk učený, jest to řeč nejstarších brachmanů, a knihu v něm sepsanou nazvanou *Vedam*. Tato kniha jest jistě nejstarší v Asii nevyjímajíc ani Zendavestu.

Šel jsem okolo fakíra, čtoucího v tělo knize. O! ty nešťastný pohane! křikl, pro tebe jsem zapomněl počet samohlásek, které čítám; a z té příčiny přejde duše moje do zajíce a nikoli do papouška, jak jsem

si mohl dělati naději. Dal jsem mu rupii pro útěchu. Několik kroků od něho měl jsem neštěstí kejchnout, kterýmžto hřmotem vyplašil jsem fakýra z jeho rozjímání. Kde jsem? pravil, o strašlivá příhoda! nevidím již špičku svého nosu: nebeské světlo zmizelo. *) Jestli jsem já příčinou, řekl jsem mu, že konečně vidíte dále než na špičku svého nosu, tu máte rupii za náhradu té škody, kterou jsem vám učinil; chytněte si zase své nebeské světlo.

Vysvobodiv se takto opatrně z těchto příhod, šel jsem k ostatním gymnosofistům; mnozí z nich přinesli mi malé cvočky velmi hezké, abych si jich natloukl do ramen a do stehen ke cti Brámovi. Koupil jsem jejich cvočky a dal jsem jimi přibít tapety. Jiní tančili po rukou, jiní chodili na provaze, jiní zase skákali na jedné noze. Někteří nosili na sobě řetězy, jiní sedla, někteří měli hlavu ve vrtelí. Přítel můj Omri vedl mne do celi nepověstnějšího z nich, jménem Bababek: byl nahý jako opice a měl okolo krku řetěz veliký vážící víc než 60 liber. Seděl na dřevěné stolici, velmi šikovně vykládané malými špičatými cvočky, píchajícími jej do stehen, a přece se mohlo myslíti, že sedí na atlasové posteli. Množství ženských chodilo k němu na radu, byl prorok rodinný, a může se říci, že byl ve veliké vážnosti. Byl jsem přítomen rozmluvě, kterou s ním vedl Omri. Myslíte — pravil — milý Otče, že bych mohl po sedmerém přestěhování mé duše vejíti do stánu Bramy? To se nemůže vědět — odpověděl fakir — jaký vedete život? Hle-

*) Když fakirové chtí viděti nebeské světlo, věc to velmi obyčejná u nich, hledí si očima na konečeк nosu.

Pozn. spis.

dím — odpověděl Omri — býti řádným občanem, řádným manželem, řádným otcem, řádným přítelem; půjčuji peníze bohatým bez ouroků a chudým je dávám; mezi sousedy svými udržuji svornost. — Natlučeš si někdy také cvočků do zadnice? pravil bramin. — Ne velebný otče — Lituji velice, odpověděl fakir, ale jistě nepřijdeš dále než do devatenáctého nebe, a to je škoda. — A proč? řekl Omri, toť je dost dobře, já jsem s tím zcela spokojen; dvacáté-li nebo devatenácté, jen když konám své povinnosti na této pouti a dobře budu přijat v onom posledním hostinci. Či to není dosti, být zde na tomto světě pořádným člověkem, a ještě šťastným býti u Brámy? Do kterého pak nebe si děláte naději přijíti vy pane Bababeku se svými cvočky a řetězy? — Do pět a třicátého, vece Bababek. — To se mi líbí — odpověděl Omri, že chcete míti vyšší byt nežli já: to nemůže pocházet z ničeho nežli z nesmírné ctižádosti. Vy zatracujete všechny, kteří baží po cti na tomto světě, proč pak tedy žádáte tak velikou na onom; a proč ještě k tomu chcete se míti lépe nežli já? Vězte, že já dávám více almužny v desíti dnech, nežli vás stojí za deset let všechny ty cvočky, které si natlučete do zadnice. Bráma vám asi mnoho o to stojí, že sedíte celý den nahý s řetězem okolo krku, a vlasti se tím obzvláště zavděčíte. Já stokrát více držím na člověka, který seje zeleninu aneb stromy sází, nežli na všechny ty vaše spolubratry, kteří si hledí na špičku u nosu aneb nosí sedlo ze zbytečné pokory.

Po těchto řečech, spamatoval se Omri, láskal fakira, přemlouval, vyzýval jej konečně, aby ty cvočky a řetěz nechal, a šel s ním vésti pořádný život. Umyli jej, namazali voňavými mastěmi, oblekli slušně: asi čtr-

nácte dní choval se velmi moudře, a přiznal se, že žije nyní stokráte šťastněji nežli dříve.

Ale ztratil svou vážnost u lidu, ženské již nechodili k němu na radu; on odešel od Omri, a navrátil se opět ke svým cvočkům, aby měl slávu.

Platonův sen.

Platonův sen.

Platonovi se mnoho *zdálo*, a od té doby *zdálo* se neméně. Jemu se zdálo, že byla přirozenost lidská dříve dvojnásobná, a že za trest svých poklesků rozdělena jest na mužskou a ženskou.

Také dokazoval že nemůže býti více jak pět světů dokonalých, poněvadž jest jenom pět pravidelných těles v mathematice. Jeho *„Republika“* je jeden z velkých jeho snů. Také zdálo se mu, že spaní povstává z bdění a bdění ze spaní, a že každý pozbyde zrak, kdo by se na slunce zatmění díval jináče nežli v škopku vody. Sny za oněch časů dělaly člověka velmi slovútného.

Ejhle, též jeden z jeho snův, jenž nenáleží k méně zajímavým. Jemu se zdálo, že věčný geometr, Demijurg, když neskončenou prostoru osázel světy nesčíslnými, chtěl zkusiti umělost geniů bývších svědky jeho děl. Dal tedy každému z nich kousek látky k náležitému upravení; asi tak jakoby *Fidias* a *Zeuxis* svým učenníkům sochy a obrazy k vypracování dali, smí-li se toliž malé věci přirovnávati k velkým.

Démogorgonovi připadla v podíl ta hrouda bláta, již zemí nazývají; upraviv ji v podobu, v jaké ji podnes vídíme, domníval se míti mistrovské dílo. Měl za to, že tím podmanil nenávist a očekával jen pochvaly i od svých spolubratří; ale jak ustrnul, když ho hlasitými výsměšky přivítali.

Jeden z nich, nejhorší to posmíváček, zpíval mu takto: Na mou věru, tys výborně svůj svět uspořádal: rozdělils jej na dví a mezi obě polokoule vpustil jsi dvě veliké prostranství vody, aby nemohly míti žádného spojení jedna s druhou. Mrazem ztuhne všechno pod tvýma obouma točnama, když to se horkem umírati bude pod tvým rovníkem. Náramně moudře vsadil jsi tam obrovské pouště pískové, aby pocestní tam umírali hladem a žízní. Velmi spokojen jsem s tvými ovcemi, kravami a kuřaty, ale upřímně řečeno, nehrubě s tvými hady a pavouky. Artišoky a cibule tvoje jsou velmi dobré věci ale nenahlížím, jakýsi mohl míti úmysl posev zem tolikerými rostlinami jedovatými, leč jestli si nechtěl její obyvatele otrávili. Také jak vidím, stvořil jsi asi třicet druhů opic, ještě více druhů psů, a toliko čtyry či pět druhů lidí; jeť pravda, tys dal tomuto poslednímu zvířeti cosi, co *rozumem* přezývati ráčiš; ale bez lichocení řečeno, ten jejich rozum jest tuze směšný a nemá daleko k bláznovství, vůbec se mi zdá, že si tohoto dvounohého tvořiska hrubě neváží, když jsi mu dal tolika nepřátelů a tak málo obrany, tolika nemocí a tak málo léků, tolika vášní a tak málo moudrosti. Nechceš bezpochyby, aby těchto zvířat mnoho na zemi zůstalo; neboť nepočítaje nebezpečenství, jakým je v šanc vydáváš, dobře jsis to nastrojil, že jednou svým časem neštovice každý rok pravidelně desátou část tohoto plemene odklizeti, a sestra těchto neštovic v druhých dílech zdroj života otravovati bude: a pak ještě, jakoby již toho nebylo dosti, věci jsi tak uspořádal, že polovice pozůstalých bude zaměstnána pletkami právními a druhá vražedami; o ti budou tobě zajisté povděční a věru arcispanilé je to tvé mistrovské dílo."

Démogorgon se zarděl; cítiltě dobře, že jest mo-

rální i fysické zlé v jeho díle, ale stál na tom že jest v něm více dobrého nežli zlého. „Haněti je snadno," jal se brániti proti posmíváčkovi, „ty si myslíš že je to jenom hračka utvořiti zvíře, kteréby bylo vždycky rozumné, kteréby mělo vždycky svobodnou vůli a kteréby tuto svobodu nikdy k ničemu zlému nezneužívalo? Ty si myslíš, když se má devět neb deset tisíc rostlin pro rozplozování upraviti, že se dá lehko ubrániti, aby žádné z nich neměly vlastnosti škodlivé? Ty se domníváš, že při jisté mnohotě vody, písku, bláta a ohně nemožno míti ani moře ani pouště. Tys pane posmíváčku právě shotovil planetu *Marsa:* uhlídáme, cos ty asi dovedl s tvýma dvouma pruhy, a jak spanile se budou vyjímati tvoje noci bez měsíce. Uhlídáme, nebývají-li tvoji lidé ani pošetilí ani nemocní. Geniové skutečně ohledali *Marsa,* i nabírali notně posmívačka. Ani vážný tvůrce *Saturna* nebyl ušetřen: jeho spolugeniové, shotovitelé *Jupitera, Merkura, Venuše,* každý zakusil nějaké výtky.

Psaly se tlusté folianty a brošurky, kolovaly vtipné narážky, zpívaly se posměšné písně, jedni se druhým vysmívaly až se všichni rozhořčili; konečně věčný *Demijurg* všem poručil býti z ticha i pravil: Udělali jste dobré i zlé, poněvadž máte mnoho vědoucnosti ale jste nedokonalí, vaše díla potrvají jen několik set milionů let; potom budete umělejší a dovedete cos lepšího; pouze mně přísluší dělati věci dokonalé a nesmrtedlné."

To učil Plato své učedlníky. Když přestal mluviti řekl mu jeden z nich: *a pak jsi se probudil.*

Běloch a Černoch.

Běloch a Černoch.

Kde kdo v provincii Kandaharské, každý zná příběhy mladého Rustana. Byltě on jediný syn jistého tamního mirzy, což znamená tolik jako u nás (u Francouzů) markýz, a u Němců baron. Mladý *Rustan* měl za manželku pojmouti jistou sobě rovnou mirzasku; přályť si to obě rodiny co nejvroucněji. On měl býti útěchou svých rodičů, měl blažiti svoji manželku a skrz ni sám blažen býti.

Avšak *Rustan* na neštěstí spatřil kněžničku Kašmírskou na trhu Kabulském, který jest jeden z nejznamenitějších na světě a mnohem valněji navštěvovaný nežli trhy Basorský a Astrakánský. Příčina, pro kterou starý kníže Kašmírský se svou dcerou na trh přišel, bylatě následující:

Jemu ztratily se dva velmi vzácné kusy z jeho pokladní komory; totiž diamant co palec tlustý, na němž dcera jeho vyrytá byla zvláštním uměním, jež Indové tenkráte znali ale od té doby zapomněli; druhá věc, co se mu ztratila, bylo kopí, které samo sebou doletalo tam kde je držitel chtěl míti; u nás cos takového není nic neobyčejného, ale docela neobyčejné bylo to tenkráte v Kašmiru.

Jeden fakir jeho královské výsosti ukradl oba ty klenoty, i donesl je kněžničce s těmito slovy: Uscho-

vejte si pečlivě oba tyto kusy, neboť váš osud na nich záleží. Pak zmizel z města, kde ho již vícekráte nespatřino. Panovník kašmírský zoufající si nad tou ztrátou umínil sobě podívati se na trh Kabulský, zdaliž by mezi těmi kupci, jenž se tam ze všech stran světa scházeli, nebyl některý, jenž má jeho diamant a jeho kopí. On vodil dceru svoji ssebou na všech cestách. Ta pak nosila diamant ve svém pásu dobře uschovaný; kopí však, kteréby nebyla u sebe mohla dobře ukrývati, nechala v Kašmíru ve své velké čínské truhle starostlivě uzavřený.

Rustan uviděl se s ní v Kabulu; i zamilovali se do sebe s celou důvěrou mladého věku a s celou srdečností oněch krajin. Princeska za závdavek své lásky dala mu svůj diamant, a *Rustan* přislíbil ji při jejím odjezdu, že ji v Kašmíru podtají navštíví.

Mladý mirza měl dva oblíbené služebníky, kterých užíval jako tajemníků, podkoní, podomovních hospodářů a komorníků. Jeden se jmenoval *Topáz;* ten byl sličný, spanilé postavy, bělounký jako Čerkeska, lahodný a úslužný jako Armén, moudrý jako Gébr. Druhý jmenoval se *Eben,* poněvadž byl černý jako ebenové dříví, ale při tom byl velmi hezký, ještě ochotnější a přičinlivější nežli Topáz a neznal žádných obtíží. Rustan svěřil jim oboum záměr své cesty. *Topáz* hleděl ho od toho odvrátiti s opatrnou horlivostí služebníka, který se nechce znelíbiti; on mu představil všechna nebezpečí, jakým se v šanc vydává, kterak dvě rodiny do zoufanlivého zármutku uvrhne, kterak svým rodičům takto nůž do srdce vrazí. *Rustan* již váhal; ale přišel *Eben,* utvrdil ho poznovu a zbavil ho všech rozpaků.

Mladému muži ale scházely peníze na takovou dlouhou cestu. Moudrý *Topáz* nebyl by mu na půjčku

žádné nevymohl; ale *Eben* se o ně postaral. On vykradl potajně svému pánovi diamant, dal mu místo něho udělati falešný ale docela podobný, a pravý zastavil u jistého arména za několik tisíc rupií.

Markýz jak mile měl své rupie dal všechno přihotoviti k odjezdu. Na slona naložily se věci, a sami sedli si na koně. *Topáz* pravil k svému pánovi: Osmělil jsem se vyvraceti vám předsevzetí vaše; avšak teď nezbývá mi nic leč poslušným býti: já jsem váš, já vás miluji i doprovázelbych vás třebas na konec světa. Avšak, než se vydáme na cestu, potažme se napřed s orakulem asi dvě parasangy odtuď vzdáleným. *Rustan* se k tomu svolil i obdržel od orakula tuto odpověd. „Jdešli na Východ, příjdeš na Západ.“ *Rustan* pranic nerozuměl této odpovědi. *Topáz* soudil, že neobsahuje nic dobrého; *Eben* vždycky lichotný přesvědčil ho naopak, že je velmi příznivá.

Bylo ještě jiné orakulum v Kabulu; i šli tam. To jim odpovědělo následovně: *Mášli, nebudeš míti; jsili vítěz, nebudeš vítězem; jsili Rustan, ty jím nebudeš.* Výrok tento zdál se ještě nesrozumitedlnější, nežli přední: Střezte se! pravil *Topáz*. Nic se nebojte, řekl *Eben;* a ministr tento, jak možná sobě pomysliti dostal vždycky u svého pána za pravdu, když jeho zamilovanost a naději pobouzel.

Opustivše Kabul táhli potom velkým lesem; tu posadili se na trávu, by trochu pojedli a koně popásli. Již se měla se slonu sundati zavazadla, v nichž bylo jídlo a náčiní, v tom bylo si všimnuto, že *Topáz* a *Eben* již nenacházeli se při karavánce. Volali je: les rozléhal se jmény *Topázem* a *Ebenem*. Pacholci je se všech stran hledali i naplňovali les svými pokřiky; přicházeli ale všichni z pátky s nepořízenou.

Nenašli jsme nikoho, pravili k Rustanovi, leč vi-

děli jsme jestřába zápasícího s orlem, a kterak tomuto všechny jeho pera vyškubal. Vypravování tohoto zápasu ponouklo zvědavost *Rustanovu;* on šel pěšky na to místo, ale již neuzřel ani jestřába ani orla; za to však uviděl kterak na jeho slona ještě obřemeněného ohromný opřec (rhinoceros) dorážel. Tento potřeboval svého rohu, onen zase svého rypáku: Opřec nechal svého protivníka jak mile zočil Rustana: slon byl nazpět přiveden ale zase koně byli ti tam. Divné věci se přiházejí v lesích, když se tudy cestuje, zvolal *Rustan.* Pacholci byli polekaní a pán málem si nezoufal nad ztrátou svých koní, svého drahého černocha a svého moudrého Topáze, pro nějž vždycky kojil přízeň, ačkoliv tento nikdy nebýval jednoho s ním mínění. Když ho naděje brzkého octnutí se u nohou kašmírské kněžničky na novo posilnila, nahodil se k tomu, kterak jakýsi hřmotný a hrozný chlap nemilosrdně tloukl velikého prohovaného osla. Osel odpovídal na rány takovým silným ryčením, žeby byl dub od něho padnouti mohl. Mladý mirza rozumí se přidal se na stranu osla který se mu velice líbil. Sedlák utekl s pohrůžkou: však ty to zaplatíš! Osel děkoval svému osvoboditeli ve své řeči, přiblížil se k němu, nechal se lichotiti a lichotil se také. *Rustan* vsedl si naň po obědě vydávaje se dále na cestu ke Kašmíru se svými čeledíny, kteří ho jedni pěšky a druzí na slonu následovali.

Avšak sotva byl vsedl na osla, tu zvíře to obrátilo se ke Kabulu nežli coby šlo cestou ke Kašmíru. Pán jeho nech si jak mohl trhal za uzdu, dával mu štulce, bodal ho ostruhami, pouštěl mu otěže, cloumal jej k sobě, mrskal jej v pravo i vlevo, nic naplat, zvíře svéhlavé pořad upalovalo ke Kabulu. *Rustan* hmoždil i potil se, až se z něho lilo, i málem byl by

si zoufal, kdyby nebyl potkal honáka s velbloudy, jenž mu řekl: Pane, vy máte nějakého velmi zlého osla, který vás veze, kam se vám nechce; přepustíteli mi ho, dám vám na vybrání čtyry z mojich velbloudů. *Rustan* děkoval Prozřetelnosti, že mu tak dobrý trh opatřila. *Topáz*, tak těšil sám sebe zajisté nepravě zrazoval mne od cesty říkaje že bude nešťastná. I vsedl si na nejpěknějšího velbloudа, ostatní pak tři vedl za sebou; dohoniv opět svou karavanu radoval se, jakoby již docházel k své blaženosti.

Sotva však urazili čtyry hony, zastavil je zase hluboký, široký, přívalný potok. Břehy s obou stran byly hrozně příkré, od nichž se oko bojácně odvracelo a nejsmělejší srdce trnulo; nikde žádného prostředku k přejití, nikde cesta po břehu ani v levo ani v pravo. „Začínám se obávati mluvil k sobě Rustan, že měl Topáz pravdu když mi cestu moji neschvaloval, a já křivdu, že jsem ji předce nastoupil; jenom aspoň kdyby byl u mne, mohl by mně dáti dobrou radu. Kdybych měl *Ebena*, on by mne potěšil i vynalezlby prostředky na vyváznutí; tak mi ale zhola všechno schází.“ Nesnáze jeho ještě zvětšila málomyslnost čeledi: noc byla černá jako v pytli i všichni trávili ji naříkáním. Konečně samou mdlobou a hořem náš zamilovaný cestovatel usnul. S úsvitem se zase probudil i jaké bylo jeho i všech podivení, když spatřili spanilý most mramorový vznášející se nad tou divokou vodou.

I strhly se pokřiky udivení a radosti. Jeli možná? či je to sen? jaký to zázrak! jaké učarování! můžeme-li se pak odvážiti přes ten most? Celá tlupa poklekala a zase vstávajíc šla k mostu, líbala zem, vzhledala k nebesům, vztáhala ruce, pouštěla naň úzkostlivé nohy, šla dále, přicházela zpátky i byli všickni jako

u vytržení. — Tentokráte mi nebesa přejí, zvolal Rustan; *Topáz* nevěděl co mluvil; orakula byla mi příznivá. Eben měl dobře; škoda že tu není!

Sotva byla tlupa ta přes bystřinu přešla, sroutil se most s hrozným lomozem do vody. Tím lépe! tím lépe! křičel Rustan; buď Bohu chvála! on nechce, abych se do své vlasti navrátil, kde bych beztoho byl zprostým kobylkářem; on chce abych se oženil s tou, kterou miluji! Já budu knížetem Kašmírským; v takový způsob *maje* vznešenou svoji milenku arci *nebudu míti* svůj stateček v Kandaharu. *Já budu, i nebudu Rustanem*, poněvadž budu velikým knížetem: ejhle vyložený větší díl orakulu, a sice docela k mému prospěchu; ostatek se rovněž tak vysvětlí; ó já jsem přešťastný; ó proč není *Eben* při mně? jeho stokráte více želím nežli Topáze.

Jel ještě několik honů s největší veselostí; ale s večerem řetěz hor příkřejších nežli valy a vyšších nežli věž babilonská, kdyby byla dostavena, zavřel jim cestu.

Nové úzkosti. Každý křičel: Bůh chce, abychom zde zahynuli; proto skácel most, aby nás pozbavil naděje v navrácení; on nastrmil tyto hory, abysme nemohli dále. Ó *Rustane!* o nešťastný mirzo! běda, my již neuzříme Kašmír, ani nenavrátíme se do Kandaharu.

Nejdravější bolest a nejchabější sklíčenost následovala v duši Rustanově po nesmírné radosti, kterou před tím cítil nadějemi opojený. Teď se cítil příliš nešťastným, než aby si byl proroctví orakulů pro sebe příznivě vykládal. Ó svrchovaná nebesa! milý otcovský Bože! pročpak jsem musel ztratiti svého přítele Topáza.

Jak mile tato slova pronesl z hluboka si vzdy-

chaje a slze uprostřed zoufajících sobě pacholků prolévaje, ejhle! tu se úpatí hory otevřelo a dlouhá klenutá tisícemi a tisícemi světel osvícená chodba objevila se zrakům oslněným; Rustan zplesal hlasitě, jeho lidé vrhli se na kolena, převalili se žásnutím naznak a volali vesměs: zázraky! čáry! i pravili: Rustan je miláček *Višnův*, oblíbenec *Bramův*, on bude pánem světa. Rustan to věřil také i byl vytržením všecken bez sebe. *Ebene*, můj drahý *Ebene!* kde pak jsi? že nejsi svědkem všech těchto zázraků! ale kterak jste se ztratili? ó spanilá princesko kašmírská, kýž uvidím již tvoje rozkošné vnady!

On se sebere se svou čeledí, se slonem a s velbloudy, i táhne tím horským podloubím až vyjdou na louku květnatou a potůčky ovroubenou; na jejím konci rozbíhají se stromořadí, a za těmi řeka, podle kteréž na tisíce libohrádků s rozkošnými zahradami se vykládají. On slyší sevšad hudbu hlasů a nástrojů, vidí všude tančení; zvědavost ho pobádá k pospěchu, a přejev přes jeden z mostů táže se prvního, kterého potká, co je to za spanilou zem?

Tázaný mu odpověděl: Vy se nacházíte v zemi Kašmírské; divíte se jak se obyvatelé veselí: slavímeť svatbu naši krásné princezny, jenž se má provdati za nějakého vzácného pána Barbabu, kterémuž ji otec její přislíbil. Dej jim pán Bůh věčnou blaženost! Rustan slyše tato slova, omdlel; ale kašmírský pán myslel, že je to následkem padoucí nemoci, i dal ho do svého domu dovesti, kde dlouho ležel bez sebe. Bylo posláno pro dva nejlepší ve vůkolí lékaře; ti ohmatali puls nemocnému, jenž poznenáhle zase smyslů nabývaje, z hluboka vzdychal, očima vyjeveně kouhl a chvílkami volal: *Topáze, Topáze*, tys měl úplně pravdu.

Jeden z lékařů pravil k tomu pánovi kašmírskému: Znamenám z jeho přízvuku, že je mladý ten muž z Kandaháru, kterémuž povětří zdejší nesvědčí; nezbývá nic, leč poslati ho nazpátek; vidím na jeho očích, že se smysly pominul; svěřte mi ho, já ho zavedu do jeho vlasti a tam ho vyléčím. Druhý lékař ale jistotně soudil, že pouze hořem se rozstonal, že musí jíti také na svatební slavnost princezny a hodně tančiti. Mezitím co se radili, nemocný se docela zpamatoval; oba lékaři byli odpuštění, a Rustan zůstal sameten se svým hostitelem.

Milý pane, řekl k němu, nemějte mně za zlé, že jsem před vámi omdlel; vímť dobře že se to nesluší; račte, za to vás snažně prosím, přijmouti mého slona co znamení uznalosti za všechnu dobrotivost, kterou jste mne poctil. Pak mu vypravoval všechny své příběhy, ale střehl se o předmětu své cesty mu co povědíti. Ale přisám Višnu a Brama račte mi předce říci, kdo je ten šťastný *Barbabu*, co si bere kněžničku Kašmírskou; proč otec její zvolil jeho za zetě, a proč ho princezna za manžela přijala?

Pane, dí Kašmírčan, princeska si nikoli nezvolila *Barbabu*: ano naopak, ona se rozplývá v pláči, kdyžto celá provinee radovánkami slaví její sňatek; ona se zavřela do věže svého paláce i nechce viděti žádnou z veselůstek ji ke cti přistrojených.

Rustan při těchto slovech zase cítil se oživeným; růměnec, jejž bylo hoře zapudilo, opět se na tvářích objevil. Řekněte mi prosím, dotazoval se dále, proč kníže Kašmírský tak tvrdošíjně naslupuje na to, aby si jeho dcera vzala jakéhosi Barbabu jenž ji není po chuti?

Věc má se takto, odpověděl Kašmírčan. Snad

víte, že se našemu nejjasnějšímu knížeti ztratil diamant a kopí, kterých si nanejvýš váží.

Aha, to vím tuze dobře, di na to Rustan.

Tak tedy, rce hostitel, vězte dále, že náš kníže zoufalý nad tím, že se pražádné vědomosti o obou těchto klenotech dopídíti nemohl ačkoliv je delší čas po celém světě hledati dal, připověděl svoji dceru tomu, kdo by mu koliv přinesl jeden nebo druhý z těch klenotů. Vynašel se jistý vzácný pán Barbabu s diamantem, a ten dostane zejtra princesku.

Rustan zbledl, skoktal nějaké poděkování, vzal odpuštění od svého hostitele a spěl na svém dromedáru do hlavního města, kde se obřad sňateční držeti měl. On jde zrovna do paláce knížecího, vydává se že má pro knížete předůležité zprávy, i prosí o slyšení; odpovídají mu, že je kníže zaměstnán s přípravami k svatbě: právě proto chci a musím s ním mluviti, di on zase na to, i usiluje tolik, až jej uvedou do audienčního sálu. Nejmilostivější Pane, tak osloví on knížete, kýž Bůh všechny vaše dny ověnčí slávou a spanilostí! váš zeť je podvodník! „Jakže, podvodník? co opovažujete se říci? Čiliž se tak mluví ke knížeti Kašmírskému o jeho zeti vyvoleném?“ Ano, on je podvodník, odvětil Rustan; abych pak Vaši Královskou Výsost o tom přesvědčil, nuže zde je váš diamant, jejž já vám přináším.

Panovník udivený porovnával oba diamanty; i jelikož nebyl toho znalec nemohl pravý od falešného rozeznati. Tu jsou dva diamanty a já mám toliko jednu dceru; věru jsem v podivné nesnázi! on dal zavolati Barbabu, i tázal se ho, nebylli od něho ošálen? Barbabu přísáhal že svůj diamant koupil u jistého arména. Rustan neřekl nic, od koho on svůj obdržel, ale předložil návrh: jestli bude Jeho Výsosti líbo,

aby mezi obouma soky boj rozhodnul. Není dost na tom, doložil on, žeby zet přinesl Vašnosti pouze diamant, on musí také podati důkazy své statečnosti: je s tím Vašnost spokojena, aby ten kdo druhého zabije dostal kněžničku za manželku? Docela odpověděl kníže budeť to překrásné podívání pro celý dvůr; jen honem aby to již bylo; vítěz oblekne zbroj přemoženého, kterak to káže zvyk Kašmírský, i jistě také dostane moji dceru.

Oba pretendenti (nastupovači) sestupovali ihned dolů na dvořiště. Na schodech seděla straka a havran. Havran volal: bijte se, bijte se; straka: nebijte se. Knížete to pohnulo k smíchu, oba sokové si toho skorem ani nevšimli; než začali spolu boj, byli již všichni dvořané kolem okolo nich shromážděni. Princeska zůstávajíc ještě uzamčená ve věži, nechtěla při tom divadle přítomnou býti; kdepakby se byla nadála, žeby její milovník byl v Kašmíru a Barbabu si tak ošklivila, že ho ani viděti nechtěla. Dvouboj vypadl velmi šťastně; *Barbabu* svalil se usmrcen na zem a diváci byli tomu povděčni, an byl škaredý a *Rustan* velmi hezký: jesti to věc, která obyčejně rozhoduje nad přízní obecnou.

Vítěz oblekl hav, pásku a helmici přemoženého a v průvodu celého dvoru, při hláholu trub a kotlů, ubíral se představiti pod okna své milostenky. Všichni volali k ní zhůru: Spanilá kněžno, pojďte se podívati na vašeho spanilého manžela, jenž svého škaredého soka sprovodil! její ženské opětovaly tato slova. Princeska nehodou podívala se oknem dolů a vidouc zbroj muže nenáviděného rozběhla se v zoufalosti k své čínské truhle a vyňala z ní osudné kopí, které ihned jejímu drahému Rustanovi vjelo do života tam, kde krunýř přestává; on zaryčel, a v tomto

zkřiknutí domnívala se princeska poznati hlas svého nešťastného milence.

Ona sběhla dolů, prostovlasá, smrt v očích i v srdci. Rustan pořád krváceje, byl již sklesl do náručí jejího otce. Již ho uzřela: ó jaká to chvíle! ó jaké to podívání, když ho poznala; nelzeť slovy vylíčiti všechnu tu bolest, lásku a ustrnutí, jaké ona na jevo dala. Ona vrhla se naň, objala a zlíbala ho. Tu máš, pravila k němu, první a poslední políbení od tvé milé a od tvoji vrahyně. Vytasíc pak kopí z rány, vrazila je sobě do srdce i umřela na svém miláčkovi. Otec ustrnulý, jako smyslů pominulý a skoro umírající jako ona, snažil se ji zkřísiti, ale nadarmo; již bylo po ní. Proklínal pak to osudné kopí, roztříštil je i zahodil daleko oba diamanty; a když to se pohřeb pro jeho dceru na místo svatby strojil, zatím dal zakrváceného *Rustana,* v němž poslední jiskra života ještě nevyhasla, do svého paláce přenésti.

Položili ho na lože. První co po obou stranách své úmrtní postele uzřel, byli *Topáz* a *Eben.* Užasnutí jeho pomohlo mu trochu k silám. Ha, ukrutníci, zvolal, proč jste mne opustili? Kněžna by snad ještě byla na živu, kdybyste se byli u nešťastného *Rustana* nacházeli! Já vás ani na chvilku neopustil, dí *Topáz.* Já byl pořád u vás, dí *Eben.*

A! co to lžete? proč si ze mne ještě teď šašky tropíte, když již života mého na krátce? pravil Rustan umdlívajícím hlasem. Můžete se bezpečiti, že mluvím pravdu, dí Topáz; vyť víte, že jsem nikdy neschvaloval tu osudnou cestu, jejíž hrozné následky jsem předvídal. Já to tedy byl, jenž jsem co orel proti jestřábu bojoval, a jemuž tento pera vyškuboval; já byl slonem, který se s vašimi zavazadly vykrádal, bych vás přinutil k návratu do domova. Já byl tím

šekovatým oslem, jenž vás bezděky k otci vašemu nazpět unášel. Já jsem to byl, jenž jsem vám koně rozehnal, dravou vodou vám cestu přetal, hory navěžil; já to byl, jenž jsem vám co lékař povětří domácí radil; já byl také strakou, co vás k posledku od boje varovala. A já, začal teď *Eben,* já byl tím jestřábem, jenž orlu pera vyškuboval, rhinocerem, jenž slona svým rohem trkal, sedlákem, jenž osla šekovatého mrskal, kupcem, jenž vám dal velbloudy na zkázu vaši; já to byl, jenž vám přes dravou vodu sklenul most, jenž skrze horu chodbu udělal; já byl tím lékařem, který vás k tanci vybízel a tím havranem, který vás k boji pobádal.

Zdaž pamatuješ se na orakula; rce *Topáz! půjdeš-li na Východ, příjdeš na Západ.* Ovšem, dí Eben, poněvadž zde pochovávají obličej obrácený k Západu; proroctví to bylo zřetelné, proč jsi je nechápal? *Tys měl, a neměls;* neboť měls diamant, ale že byl falešný, o toms nevěděl. Tys vítěz a umíráš; tys Rustan, a přestaneš jím býti: všechno na vlas se splnilo.

Jak takto mluvil, pokrylo čtvero bílých křídel tělo *Topázovo,* a též čtvero křídel černých tělo *Ebenovo.* I, co vidím? zvolal Rustan. Topáz i Eben odpověděli jedním rázem: Oba tvoje genie! Aj, milý panáčkové, oslovil je nešťastný *Rustan,* což se to mícháte? a nač dvou geniů pro jednoho nešťastného člověka? Když je tomu tak, rce *Topáz;* každý člověk má své dva genie, jak to Plato první vyřkl, a jak to druzí po něm povídají; vidíš zřejmě, že nic není pravdivějšího: já co s tebou mluvím, já jsem tvůj dobrý genius, i byl jsem zřízen, abych při tobě až do poslední chvilky tvého života bděl, což jsem také věrně dodržel.

Ale, dí na to umírající, jestli jsi měl poručeno

mně přisluhovati, tedy jsem já vznešenější tvor, nežlis ty, a pak kterak smíš říci, žes mým dobrým geniem, když jsi mne nechal chybovati ve všem, co jsem předsevzal, a když jsi mě i mojí znejmilejší bídně nechal pojíti? Ach pohříchu! to byl tvůj osud, odpověděl *Topáz*. Jestliže ale osud všechno dělá, dí umírající, nač pak je genius? Což ty *Ebene*, s tvými křídlami černými, tys nepochybně můj zlý genius? Uhodnul jsi, odpověděl Eben. „Toť jsi také byl zlým geniem mojí kněžničky?“ Jejím jsem nebyl, neboť ona měla svého, ale já ho výborně podporoval. Ha, proklatý *Ebene*, jelikož jseš tak zlovolný, to přece jednomu a tomu samému pánovi co *Topáz*, nenáležíš; vy tedy jste stvořeni ode dvou původců rozličných, z nichž jeden jest dobrý a druhý zlý? To z toho nenásleduje, odpověděl Eben, ale jestli to těžko k rozřešení. Nemít možná, řekl k smrti pracující, žeby byl původce přelaskavý stvořil genia tak zkázonosného! Buďsi možná buďsi nemožná, odpověděl Eben, ale jestli tomu tak jak jsem řekl. Ach, ubohý příteli, rce *Topáz*, nepozoruješ-li kterak tento zlosyn ještě popouzí tě k hádce, aby krev tvoji rozpálil a hodinku smrti urychlil? „Jdi po svých, s tebou nemám proč býti spokojenější nežli s ním, dí zkormoucený *Rustan:* on se alespoň přiznal, že mi chtěl ublížiti; ty ale vydáváš se za mého obránce, a k ničemus mi nedopomohl. Je mi líto, odpovídá dobrý genius. A mně také, dí umírající; vězíť něco za tím, co já nepochopuji. I já ne, podotkl ubohý dobrý genius. Co nevidět budu o tom zpraven, vzdechl si *Rustan*, na nějž šly již smrtelné mrákoty. Na to se teprv podíváme, doložil *Topáz*. V tom všechno zmizelo. *Rustan* octl se zase v domě svého otce, z něhož nebyl ani vykročil, a sice na posteli, kde byl asi hodinu ve snách ležel.

On se vzchopí skrz naskrz propocený, celý vyděšený; on hmatá po sobě, volá, křičí, zvoní. Jeho komorník *Topáz* přiběhne v noční čepici ještě zývaje. Jsemliž pak mrtev, či jsem živ? volá mu vstříc Ruslan; přijde-li pak k sobě princezna? ... Jemnostpane, to se vám ještě něco zdá? odpovídá studeně *Topáz*.

Ha, kde se poděl ten ukrutný *Eben* se svými čtyrmi křídlami černými? on, jen on je vinen, že umírám takovou ukrutnou smrtí. — „On je na hoře, jemnostpane, a ještě chrápal, když jsem k vám běžel. Mám ho zavolati?“ Toho padoucha! již šest měsíců zakouším od něho protivenství; on to byl, který mne vedl na trh Kabulský, on mně ukradl diamant, jejž mi princeska dala, on jedině jest příčinou mé cesty, smrti moji kněžničky a rány, od niž musím v květu svého věku umříti.

Upokojte se, praví k němu Topáz, vy jste nebyl nikdy v Kabulu; princeska Kašmírská není žádná; její otec neměl více než dva syny, kteří tam chodí do školy. Vy jste neměl žádný diamant; princeska nemohla umříti, jelikož nikdy nebyla na světě, a vy vypadáte jak se patří zdravě.

Jak to? což není pravda, žes při mne stál, když jsem umíral na loži knížete Kašmírského? což jsi se mi nepřiznal, že chtěje mne uchrániti od všeho toho neštěstí, proměnil jses v orla, slona, šekatého osla, lékaře a straku? „Jemnostpane, to všechno se vám jenom zdálo: naše pomysly nezávisí od nás ani ve spaní ani při bdění. Bůh tak chtěl, že se vám tato osnova pomyslů prosnula hlavou, nepochybně proto, aby vám poskytnul jakés naučení, jehož můžete pro sebe použíti.“

Ty si ze mne tropíš šašky, zvolal *Ruslan;* jak dlouho je tomu co jsem spal? — Jemnostpane, ještě

jste nespal ani celou hodinu. — Nuže, proklatý přechu, jak pak to může být, abych v jedné hodině byl na trhu Kabulském, a od něho již přes šest měsíců doma trávil, abych v té samé hodině odbyl cestu Kašmírskou, a abychme v té jedné hodině tři umřeli, *Barbabu,* princeska a já?

Jemnostpane, nic možnějšího a obyčejnějšího jak to, ano mohl jste obejíti celý svět a ještě více příhod zakusiti ještě v kratší době. Neníliž pravda, že můžete za jednu hodinu přečísti stručné sepsání perské historie od *Zoroastra?* a hle, spis tento obsahuje přes osmkrál stotisíc let. Všechny ty události sběhnou se pod vašima očima za jednu hodinu. Teď mi již přisvědčíte, že jest *Bramovi* snadno možné sevříti všechno v prostoru jedné hodiny, rovněž jako roztáhnouti to v prostoru osmsettisíc roků: to všechno je proň jednostejno. Představte sobě, že se čas otáčí kolem, jehož průměr jest nesměrný. Pod tímto kolem nesměrným jest nesčíslné množství kol jedno v druhé sáhajících; kolečko střední jest docela nepatrné i otočí se nesčíslněkráte v té samotné době, v níž se velké kolo jenom jednou otočí. Jeť patrno, že všechny události od začátku až do konce světa mohou se po sobě sběhnouti v mnohem menším čase, nežli jest stotisícátý díl jedné sekundy; i může se říci, že je tomu skutečně tak.

Tomu já pranic nerozumím, pravil *Ruslan;* nech si to ještě lépe zdát, a mne teď nech spát.

Cosi · Sancta.

Cosi - Sancta.

Jest to zásada omylem přijata, že není dovoleno dopustiti se malého hříchu, z kterého by mohlo vyplývati mnoho dobrého. Sv. Augustin byl též toho mínění, jakož pozorujeme z následující krátké historie, která se přihodila v jeho diecési pod vladařstvím *Septimia Acindina,* a kterou čteme v jeho knize o Městě Božím.

Byltě v Hipponě starý farář, hlavní zakladatel rozličných bratrství, zpovědník všech děvčat svého okolí, jenžto byl držán za muže Bohem nadchnutého, protože předpovídal budoucí osudy a to sice dosti čipernè.

Přivedli k němu jednoho dne mladé děvče jménem Cosi-Sancta: byla to nejhezčí holka z celé provincie. Měla rodiče jansenisty, kteří ji vychovali v zásadách velmi přísné cnosti: a také skutečně z celého hejna její obdivovatelů ani jeden nebyl v stavu jenom na chvíli jí způsobiti v modlitbách výtržnost. Od několika dnů byla přislíbena za ženu jistému Capitovi, malému vyschlému starečkovi, jenž byl radním nějakým v Hipponě. Byl to brumlavý mrzoutoušek, ne hloupý sice ale pichlavý v řeči, posměvačný a milovník neslušných žertů, přitom žarlivý jako Benátčan, tak že by na žádný způsob nebyl v stavu býti za dobré s milovníky své paní.

Naše mladé dítě dalo si všemožně záležeti, aby

jej milovati mohlo, neboť musel býti její manželem: ale navzdor všemu přičinění se to nechtělo dařit. Šla tedy k onomu starému faráři zeptati se budeli šťastné její manželství. Tento dobrý muž řekl jí prorockým hlasem: *Moje dcero, tvoje cnost bude původem mnoha neštěstí, ale budeš za svatou vyhlášena za příčinou tří nevěrností proti tvému muži.*

Toto proroctví polekalo strašlivě ubohé mladé děvče. Plakala a žádala o výklad, neboť se domnívala, že tato slova mají nějaký tajný smysl v sobě ukrytý, ale celý jeho výklad byl jenom ten, že ony tři nevěrnosti neznamenají troje prohřešení s jedním milovníkem, nýbrž tři zcela rozličné. Na to se dala Cosi-Sancta do nesmírného křiku, znectila též onoho faráře a zapřisahala se, že nebude nikdy za svatou prohlášena. Byla ale přece, jak z následujícího uvidíme.

Vdala se brzy na to: svatba byla velmi hlučná. Cosi-Sancta snesla dosti trpělivě všeliké narážky, dvojsmysly, a dosti špatně zahalené neslušnosti, kterými obyčejně se obtěžuje stud mladých novomanželů. Tančila velmi hezky s několika mladými příjemnými a hezkými lidmi, které ale její pan manžel prohlásil za velmi ošklivé. Do lože manželského vstupovala trochu s nechutí. Prospala velikou část noci, a probudila se ve krásných snech, jejichžto předmětem ale nebyl tak příliš její muž, jako jistý mladý člověk jménem Ribaldos, který jí popletl trochu hlavu. Byltě to mladý muž krásný, odvážlivý a chytrý: trochu málo mlčenlivý sice, ale jen v těch pádech, kde tomu samy chtěly dámy. Všechny ženské z celé Hyppony popudil mezi sebou, sám ale byl v ustavičných mrzutostech se všemi manžely a matkami. Obyčejně byl zamilován jen z lehkomyslnosti, časem z marnosti:

Cosi-Sancta ale miloval upřímně, a láska jeho byla tím horoucnější, čím větší byly překážky její.

Jakožto čiperný člověk hleděl přede vším zalíbiti se panu manželi. Činil mu lisicero zdvořilostí, chválil mu jeho vtipy a dobré vypadání, prohrával s ním vždy peníze a uměl mu každodenně svěřiti několik tajemství. Cosi-Sanctě se velice líbil, a milovala jej více nežli se sama nadála. Ona nepozorovala na sobě nic, ale tím více pozoroval její manžel. Ačkoli měl v sobě tolik samolibosti, co ji může míti člověk, přece zpozoroval brzy, že návštěvy pana Ribalda nedějí se pouze k vůli němu. Rozmrzel se s ním pod nějakou dosti hledanou zámínkou a zapověděl mu přístup do svého domu.

Cosi-Sancta byla nad tím velmi mrzuta ale neosmělila se dáti to znát; Ribaldos tím více rozpálen láskou skrze překážky, vynaložil celý čas na vymýšlení způsobů, kterak by ji uviděl. Přestrojil se za mnicha, za hokyni, za kramáře: a však bylo to všechno málo na vítězství v lásce, a při tom velmi mnoho, aby to nezpozoroval žárlivý manžel. Kdyby byla Cosi-Sancta bývala ve srozumění se svým milovníkem, mohli ovšem obelstíti manžele: ale poněvadž ona bojovala se svou vášní a také neměla v sobě žádné viny, uměla se všeho uvarovati kromě zdánlivosti a její manžel držel ji za velmi vinnou. Tento malý zlostný človíček, který si myslil že jeho čest závisí od věrnosti manželčiny, zacházel s ní velmi zůřivě a týral ji proto, že se lidem líbila. Ona byla v nejhorších okolnostech, v jakých jenom může býti která žena: nevinně obviněná, týraná od manžela, jemužto byla věrná, a přemožená od vášně, nad nižto hleděla zvítěziti.

Ona myslila, že ji muž přestane týrat, jestli ji

milovník přestane pronásledovat, a že bude tak šťastná, ubrániti se lásce, když ji nebude nikterak podporovat. Z tohoto ohledu osmělila se psáti Ribaldovi takto:

„Víteli co je cnost, tedy přestaňte přispívati k mému neštěstí: vy mne milujete a vaše láska uvádí mne v podezření u muže, jemužto jsem se obětovala pro celý život. Dejž Bůh, aby to bylo jediné moje neštěstí! Z útrpnosti ke mně ustaňte tedy se svým pronásledováním. Žádám Vás o to ve jménu lásky, která jest naše společné neštěstí, a která Vás nikdy nemůže učiniti šťastným.“

Ubohá Cosi-Sancta nepředvídala, že by psaníčko tak srdečné, ovšem ve vší cnosti míněné, mohlo míti zcela opačné následky nežli ona doufala. Ono podpálilo ještě více srdce milovníkovo, a umínil si obětovati na to život svůj, aby ji uzřel.

Capito, blázen jenž všechno chtěl vědět, co se jeho ženy týkalo a při tom měl dobré vyzvědače, dověděl se, že Ribaldos za žebravého mnicha převlečen přijde do jeho domu, prositi jeho ženu o almužnu. On myslil, že je zkažen, neboť myslil, že mnišský habit jest přede vším nebezpečný manželské cti. Zřídil si tedy lidi, aby notně vyprášili frateru Ribaldovi, a jeho rozkaz byl tuze dobře vyplněn. Jak mile mladý muž vstoupil do domu zmocnili se ho tito pánové, a navzdor všemu křiku, že jest poctivý mnich a že se takto nemá zacházeti s ubohými klášterníky, vytloukli mu tak, že za 14 dní umřel na jednu ránu do hlavy. Všechny ženské z celého města jej oplakaly. Cosi-Sancta byla velmi zarmoucena, ano sám Capito také, jenom že z jiné příčiny, totiž že se tím uvedl do velmi mrzutých okolností.

Ribaldos byl příbuzný prokonsula Acindina. Tento Říman umínil si příkladně potrestati tuto ouklad nou

vraždu, a poněvadž měl již dříve často mrzutosti s raddou Hipponskou těšilo jej velice, že má příležitost oběsiti jednoho z radních, a zvláště, že tento osud potřefil Capita, nejnesnesitelnějšího a nejmarnějšího člověka z celé raddy.

Cosi-Sancta viděla tedy zavražditi svého miláčka, a měla nyní viděti svého muže viset, všechno proto, že byla cnostná. Neboť, jakož jsem již řekl, kdyby byla vyslyšela Ribalda, nebyl by manžel zvěděl o ničem. Vida tedy jak byla polovice proroctví farářova vyplněna. Cosi-Sancta si na to vzpomněla a bála se velmi naplnění druhé polovice. Pomyslila si ale, že osudu svému nikdo ujíti nemůže, a odevzdala se zcela do rukou Prozřetelnosti, která ji také na nejčestnější spůsob vedla po dráze života.

Prokonsul Acindinus byl člověk více chlípný nežli rozmařilý, nedržel mnoho na dlouhé přípravy, byl hrubý, dorážlivý, pravý to posádkový hrdina, jehožto se bála celá provincie a s kterým ženské Hipponské jen proto se obíraly, aby jej na sebe nerozlobily. Povolal k sobě paní Cosi-Sanctu. Ona přišla s pláčem ale právě pláč zvětšoval její krásu. Váš manžel paničko má býti oběšen, a jen vy jej můžete osvobodit. — Dám život svůj za jeho život — odpověděla ona. Tolik se od Vás nežádá — vece prokonsul. A co tedy mám učiniti? — řekla ona. Nechci od Vás nic než jednu noc — odpověděl prokonsul. To nenáleží mně, pravila Cosi-Sancta, nýbrž jen manželi mému. Dala bych krev svou za jeho ochránění, ale čest svou dáti nemohu. Ale jestli manžel Váš k tomu svolí? — řekl prokonsul. On jest pánem — řekla ona — a každý může se svým jměním nakládati dle libosti. Ale znám svého muže, on to neučiní; on jest tak tvrdohlavý, že se raději nechá oběsit, nežli

by na mne nechal sáhnout prstem. Uvidíme to — pravil soudce ve vzteku.

Hned nechal povolati k sobě obviněného; navrhnul mu buďto šibenici, nebo rohy bez dlouhého rozmýšlení. Dlouho se škrabal malý mužík za ušima, až konečně učinil to, co by mnohý jiný na jeho místě též byl učinil. Jeho žena z útrpnosti zachránila mu život; a to bylo prvníkrát ze třetice.

Téhož dne rozstonal se její syn na velmi neobyčejnou nemoc, kterou neznali lékařové Hipponští. Jenom jeden uměl tuto nemoc vyhojiti a ten bydlil v Aquile několik mil od Hippony. Tehdy bylo zapovězeno lékařům vykonávati umění své jinde než ve svém sídle. Cosi-Sancta muscla tedy sama jeti do Aquily, doprovozena jsouc od bratra svého, jehožto velmi milovala. Na cestě přepadly je loupežníci. Vůdci těchto ctihodných pánů zalíbila se velmi, a když právě chtěli bratra zabíjeti, přiblížil se k ní, a řekl jí, že jestli by chtěla mu učiniti malou zdvořilost, nebude bratr její zabit, a že jí to nebude pranic stát. Okolnosti byly důtklivé: ona zachránila muži svému život, kterého ani nemilovala, měla by ztratit bratra, kterého milovala velmi; nebezpečí, ve kterém byl synáček její, znepokojovalo ji též. Nelze bylo tedy váhat: poručila se tedy do ochrany Boží a učinila, co se chtělo; a to bylo podruhé do třetice.

Téhož dne přišla do Aquily a šla k lékařovi. Byl to jeden z těch modních doktorů, které si panički povolají, když mají bolení nebo také, když jim nic nechybí. U jedné dělal důvěrníka, u druhé milence, byl člověk zdvořilý a vybroušený, jenžto špatně stál se svými kolegy, které si často dovolil špičkovati.

Cosi-Sancta popsala mu nemoc svého syna a slibovala mu za uzdravení velikou sesterci. (Račte

považiti, že veliká sesterce platí ve francouských penězích 1000 tolarů a více). — To není ten druh peněz, kterým chci býti odměněn — pravil ji zamilovaný doktor. Já sám obětuji vám celé své jmění za vyhojení té rány, kterou jste mi způsobila, aneb chcete-li vyhojení vašeho syna.

Návrh tento zdál se jí neobyčejný, ale osudem svým přivykla již k nejpodivnějším věcem. Lékař stál tvrdošijně na svém. Cosi-Sancta nemohla se poraditi s mužem svým: a myšlénka, aby nenechala milovaného syna svého umříti, dodala ji odvahy. Ona byla tak dobrá matka jako byla upřímná sestra. Způsobila tedy vyléčení za cenu, která se od ní žádala; a to bylo posledníkrát do třetice.

Vrátila se do Hippony se svým bratrem, který jí ustavičně po celé cestě děkoval za tu odvahu, s kterou mu zachovala život.

Takto tedy Cosi-Sancta svou nepřístupností přivedla o život milence svého a manžele k odsouzení na smrt; a přístupností svou zachránila život bratru, synu a manželi. Shledalo se, že taková žena jest velmi potřebná v každé rodině, byla za svatou prohlášena po smrti, poněvadž učinila příbuzným tolik dobrého obětujíc se sama, a na hrob její napsali:

Malý hřích pro veliké dobrodiní.

Hodný bramín.

Hodný bramín.

Na svých cestách seznámil jsem se také s jedním starým bramínem, mužem velmi moudrým, důvtipným a důkladně učeným: kromě toho byl on bohatý a tudíž ještě o to moudřejší, poněvadž mu nic nescházelo a tedy neměl zapotřebí někoho ošidit. Domácnost jeho spravovaly tři hezké ženy, kteréž se hleděly toliko jemu líbiti; a když se nezabavoval se ženskými, zabýval se libomudrctvím.

Na blízku jeho pěkného, vyzdobeného a rozkošnými zahradami opatřeného domu přebývala jakási stará, bigotní, blbá a chudobná indianka.

Bramín dí ke mně jednoho dne: Radšbych nechtěl býti ani narozený. Ptal jsem se ho proč. I odpověděl mi: Učím se již čtyrydcet let, a čtyrydcet těchto let je ztraceno; poučuji jiné a sám jsem nevědomec. Stav tento mně moji duši tak nízko pokořuje a zošklivuje, žebych radši nebyl na světě: já jsem narozen, já žiju v čase a nevím ani co je to čas.

Nacházím se na puntíku mezi dvěma věčnostma, jak mudrcové naši říkají, a nemám žádného ponětí o věčnosti: jsemť složen z hmoty: umím mysliti, ale nikdy nemohl jsem se dopátrati, co myšlénky provozuje; nevím zdáž rozum ve mně je pouhou silou, jako je chůze, trávení, a jestli s hlavou tak myslím jako sahám s rukama. Avšak nejenom původ mého myšlení jest mi neznámý, alebrž také prvotnost mojich

hnutí je mi rovněž tajemná: já nevím proč jsem na světě; a přece se mi codenně předkládají otázky o těchto věcech: odpověď musím dáti, vezmi ji kde vezmi; hodného neumím nic říci; mluvím pak mnoho a vysloviv se, bývám všecken zmatený i hanbím se sám před sebou.

Ještě hůře bývám v tom, když se mne ptají, byl-li *Brama* splozen od *Višnu*, či jsou-li oba odvěční. Bůh můj svědek, že o tom pranic nevím, i jeť to také patrno z mých odpovědí. Ach ctihodný otče, říkávají mi, pověz nám přece jak zlé zaplavuje celou zemi.

Já jsem nad tím rozpačitý jako ti, kdož mi tuto otázku předkládají. Říkávám jim někdy, že je na světě všechno co nejlépe zřízeno; ale ti, jež vojna ožebračila aneb zmrzačila nevěří to, jako i já to nevěřím: pak se stranám domů, jsa zvědavostí a nevědomostí svojí skličený. Doma dám se do čtení našich starých knih a zatmělosti moji ještě přibývá. Rozprávím-li se svými druhy: tu jedni odpovídají že se má života užívati a lidi za nos voditi; druzí pak domnívajíci se něco věděti, rozpouštějí se v pomysly třeštivé; všechno to rozmnožuje pocit bolestný jejž zakoušim. Chvílemi neschází mnoho žebych si zoufal, když pomýšlím, že po tolikerém bádání ani nevím, odkud pocházím, ani kdo jsem, ani kam přijdu, ani co se ze mne stane.

Duševní stav tohoto hodného muže opravdu mne rmoutil; nebylo rozumnějšího, ani poctivějšího člověka nad něho. Pochopil jsem, že čím více jeho duch nahlížel, a čím citelnější jeho srdce bylo, v té míře byl pořád více nešťastnější.

Viděl jsem téhož dne onu stařenu, co v jeho sousedství zůstávala: ptal jsem se ji, zdaž ji někdy zarmoutilo, že neví jaká jest její duše? Ona ani nepo-

chopila moji otázku: ona nikdy po celý čas svého života ani chvilinku nerozjímala o některé z těch věcí, nad nimiž se bramín trápil: ona věřila celou duší v přetvořovaného *Višnu*, a jestli jen za čas jednou trochu vody z řeky Gangesu na koupel dostati mohla, domnívala se býti nejšťastnější ženskou.

Dojat bláhovostí toho ubohého tvoru, šel jsem zase k milému filosofovi i pravil jsem k němu: Nestydíte se cítiti se nešťastným, když před vašimi vraty zůstává sestárlý automat, jenž na nic nemyslí a spokojeně žije? Máte pravdu, řekl mi na to; já sobě koliksetkrát pomyslil, že bych byl šťastný, kdybych byl tak hloupým jako je moje sousedka, a přece zase bych takového štěstí nechtěl.

Tato odpověd braminova dojala mne více ještě nežli všechno ostatní; skoumal jsem sám sebe i shledal jsem, žebych nechtěl býti šťastným pod výmínkou, abych zároveň byl blbým.

Přednesl jsem tuto věc filosofům, a oni byli stejného se mnou mínění. Přece však, pravil jsem, jest ohromný protismysl v tomto způsobu myšlení: neboť vlastně oč jde ve světě? leč býti šťastným. A co sejde s toho, máli člověk ducha, či jeli hlupec? Ba, ti kteří jsou se svým stavem spokojeni, jsou jistější v své spokojenosti; ti naproti tomu, kteří rozumují, nejsou tak jisti, že dobře rozumují. Jest takto na bíledni, že je lépe nemíti ani zprostý smysl, jestli smysl ten zprostý jen trochu jest na ujmu naší blaženosti. Celý svět byl mého mínění, a přece nenašel jsem nikoho, kdoby byl volil býti blbým, by se stal spokojeným. Z toho soudil jsem, že ačkoliv držíme na blaženost, přece ještě více držíme na rozum.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PQ
2081
C9
1851

Voltaire, Francois Marie
Arouet de
Mikromegas